

Sissejuhatus

Euroopa maastikukonventsioon on esimene rahvusvaheline kokkulepe, mis käsitleb otseselt maastikke. See on suunatud maastike kaitse, korralduse ja planeerimise, samuti sellealase koostöö edendamisele Euroopas. Maastik on nii üksikisiku kui kogu ühiskonna elukeskkonna oluline osa ning kuulub seetõttu nende väärtuste hulka, mida hindab Euroopa Nõukogu. Maastik mõjutab olulisel määral inimeste elukvaliteeti ja identiteeti. Sel on suur tähtsus ka ühiskonna kultuuri, sotsiaalse heaolu, ökoloogia ja majanduse seisukohalt.

Maastikukonventsioon defineerib maastikku kui inimese poolt tajutavat, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite toimel ning koosmõjul kujunenud iseloomulikku ala. Selline määratlus kajastab mõtet maastiku pidevast muutumisest eri tegurite koosmõjul. Maastik on ajas dünaamiline nähtus, mida muudavad nii looduslikud protsessid kui inimtegevus. Seda mõjutavad kõige otsesemalt nii ruumilise planeerimise, ehituse ja transpordi, majanduse, põllu- ja metsamajandamise valdkonnas tehtavad otsused, kaudsemalt aga kõik inimtegevusega seonduv. Muutuste kavandamisel ja elluviimisel on tähtis, et pöörataks eraldi tähelepanu maastike kvaliteedile – selle erinevate väärtuste säilimisele, aga ka uute väärtuste loomisele. Maastike kvaliteet ja mitmekesisus on kogu ühiskonna jaoks oluline ressurss, mille kasutamine peab olema jätkusuutlik.

Maastikukaitse, -korralduse ja -planeerimise edendamiseks Euroopas kohustuvad osalisriigid võtma kasutusele erinevaid meetmeid. Samuti kohustab konventsioon osapooli tõstma inimeste teadlikkust maastikest. See eeldab maastike hindamist, maastikke muutvate tegevuste negatiivsete mõjude ennetamist ja koolitust. Konventsioon pakub võimaluse maastikealase koostöö tegemiseks ja kogemuste vahetamiseks üle Euroopa.

Eesti on üks väheseid riike Euroopas, kes selle konventsiooniga veel liitunud ei ole. Samas meie seadusandlus, erinevad arengukavad, programmid ja meetmed on piisavad, et konventsiooniga ette nähtud maastike kaitse, korralduse ja planeerimisega seotud kohustusi täita. Konventsiooni ratifitseerimiseks ei ole vaja teha seadusandlikke ega administratiivseid muudatusi. Liitumine on aga oluline, kuna see näitab, et Eesti toetab Euroopa maastikukonventsiooni põhimõtteid ja eesmärgi ning see aitab kaasa teadlikkuse ja maastiku kvaliteedi tõstmisele. Järgnevalt on esitatud detailne analüüs, et näidata, kuidas konventsiooni nõuded on täidetud ja mida võiks parandada.

Euroopa maastikukonventsiooni analüüs artiklite kaupa

Preambulis tuuakse välja konventsiooni põhilised lähtepunktid. Selles rõhutatakse, et konventsioon on osa säästva arengu edendamisest, mis peab olema osapoolte üldiseks eesmärgiks. Samuti peavad osapooled tunnustama maastiku olulisust nii üksikisikute kui kogu ühiskonna heaolu allikana ning et igaühel on õigused ja kohustused maastike kaitse, korraldusel ja planeerimisel. Tuleb tähelepanu pöörata maastikule kui majandusressursile, mille väärtused võivad maastiku ümberkujundamise käigus kergesti kaduda. Maastikul on suur tähtsus nii kohalikule kui kogu Euroopa identiteedile, loodus- ja kultuuripärandile ning ökoloogilisele toimivusele. Konventsiooniga liitunud riigid peavad tunnistama, et maastik on Euroopa ühine ressurss, mille heaks on vajalik teha koostööd. Konventsiooni preambulis loetletakse ka olulisemad rahvusvahelised õigusaktid, mis puudutavad loodus- ja kultuuripärandi kaitset ja korraldust, regionaal- ja ruumiplaneerimist, kohalikke omavalitsusi ning piiriülest koostööd.

Artikkel 1. Mõisted

Artiklis defineeritakse konventsiooni kasutamise seisukohalt olulisemad mõisted: maastik, maastikupoliitika, maastiku kvaliteedieesmärk, maastikukaitse, maastikukorraldus ja maastikuplaneerimine. Eesmärgiks on, et osalisriikides mõistetakse nende sisu ühtmoodi.

Maastik on konventsiooni kohaselt inimese poolt tajutav, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite toimel ning koosmõjul kujunenud iseloomulik ala. See definitsioon kajastab mõtet maastiku pidevast muutumisest eri tegurite mõjul ning vajadust läheneda sellele terviklikult, mitte üksikute komponentide kaupa.

Maastikupoliitika tähendab maastike kaitsele, korraldusele ja planeerimisele suunatud põhimõtete, strateegiate ja juhiste kompleksi, mida on väljendanud pädevad avalikud ametiasutused. Maastikupoliitika loomine ja rakendamine on konventsiooni artikli 5 punkti b kohaselt iga osalisriigi kohustus ning selle eesmärk on anda üldised suunised maastikukaitsele, -korraldusele ja planeerimisele suunatud erimeetmetele, samuti alused nende tegevuste käigus langetatavatele otsustele.

Maastiku kvaliteedieesmärk tähendab selliseid eelistusi konkreetse maastiku suhtes, mida pädevad avalikud ametiasutused on väljendanud avaliku arvamuse põhjal. Need eesmärgid on konventsiooni artikli 6 lõike D kohaselt vajalikud eelpool mainitud maastikupoliitika elluviimiseks.

Maastikukaitse tähendab tegevusi, mida tehakse konkreetse maastiku silmapaistvate või iseloomulike loodus- ja/või kultuuripärandi seisukohalt väärtuslike omaduste säilitamiseks ja hoidmiseks.

Maastikukorraldus tähendab neid tegevusi, millega tagatakse maastike korrapärane hooldus ning millega suunatakse ning tasakaalustatakse säästliku arengu põhimõtetest lähtuvalt ühiskondlikke, majanduslikke ning keskkonnast tulenevaid muutusi maastikul. Maastikukorraldusega püütakse saavutada maastiku kvaliteedieesmäärke ja tagada maastike tasakaalustatud areng muutuste käigus. Maastikukorralduses lähtutakse nagu kvaliteedieesmärkide seadmiselgi avalikkuse ja elanike ootustest ning see on dünaamiline protsess.

Maastikuplaneerimine on tulevikku suunatud tegevus, mille eesmärgiks on parendada, taastada või luua maastikke. Selle käigus uuritakse, analüüsitakse, kavandatakse ning tulemusena luuakse uusi maastikke, mis vastaksid üldsuse ootustele. Eriti on siin tähelepanu all muutuste käigus oma väärtusi kaotanud või kahjustatud maastikud.

Maastikukaitse, -korralduse ja planeerimise edendamine on ka artikli 3 kohaselt konventsiooni üldeesmärgiks. Neid tegevusi võib vastavalt olukorrale rakendada kas iseseisvalt või kombinatsioonis, enamasti seda tehaksegi viimati mainitud kujul. Osad maastikud vajavad alalhoidlikku lähenemist ning näiteks majandustegevust piiravaid kaitseregulatsioone, teised vastupidi tugevat uuendust. Otsides nende kolme tegevuse vahel tasakaalu on oluline silmas pidada, et need kõik on tulevikku suunatud ja dünaamilised tegevused ning ühegi puhul ei tohiks olla eesmärgiks maastiku mingi seisundi nn külmutamine. Maastikud on alati muutumises nii looduslike protsesside kui inimtegevuse toimel ning kõigi nende tegevuste eesmärk peaks olema tuleviku muutuste suunamine, lähtudes meile pärandatud maastiku väärtustest, mitmekesisusest ja kvaliteedist.

Artikkel 2. Reguleerimisala

Konventsiooni kohaldatakse osalisriikide kogu territooriumile, välja arvatud artiklis 15 sätestatud erisuse puhul ehk juhul, kui riik on liitumisel ise täpsustanud territooriumi, millele konventsioon kohaldub. Eestis kohalduks konventsioon kogu riigi territooriumile. Oluline on rõhutada, et võrdselt käsitletakse nii looduslikke, linnalisi kui linnalähialasid; maismaad ja veekogusid; silmapaistvalt väärtuslikke ja nõ igapäevamaastikke, ka täiesti kahjustatud maastikke. Mingeid alasid välja ei jäeta, kõiki maastikke peetakse ühtmoodi oluliseks. Sellist laiaulatuslikku katvust põhjendatakse konventsiooni seletuskirjas järgmiselt: mis tahes maastik kujutab endast sealsete inimeste eluruumi, olles seetõttu oluline olenemata selle seisundist; linnalised ja maamaastikud moodustavad hoolimata erinevustest alati kompleksse terviku; enamus eurooplasi elab suuremates või väiksemates linnades, mille maastike kvaliteet mõjutab nende elu ning maamaastikud on oluline osa euroopa identiteedist.

Artikkel 3. Eesmärgid

Konventsiooni eesmärk on edendada maastike kaitset, korraldust ja planeerimist ning organiseerida Euroopa maastikualast koostööd. Eestis toetavad neid eesmärke mitmed poliitikad, strateegilised arengudokumendid ja õigusaktid. Täpsemalt on seda kirjeldatud artikli 5 juures.

Artikkel 4. Vastutuse jaotus

Iga osapool rakendab konventsiooni vastavalt oma võimujaotusele, põhimõtetele ja seadusandlusele, austades sealjuures subsidiaarsusprintsipi ning võttes arvesse Euroopa kohaliku omavalitsuse hartat. See tähendab, et kohalike ja piirkondlike ametiasutuste osalemine konventsiooni rakendamisel on oluline. Subsidiaarsusprintsipiibist lähtuvalt lasub maastikega seotud tegevuste eest vastutus mitte ainult riikliku või rahvusvahelise tasandi avalik-õiguslikel ametiasutustel, vaid ka kohalikel ja piirkondlikel võimudel. Üldistatult võib öelda, et maastikukonventsiooni rakendamine peab toimuma nõ nii horisontaalselt kui vertikaalselt – alates üksikisikutest kuni riikliku tasandini ning kõiki maastikke kujundavate ja muutvate tegevusvaldkondade koostöös. Iga riik peaks üksikasjalikult määratlema nii kohaliku, riikliku kui piirkondliku tasandi eesmärgid ja meetmed ning paika panema eri tasandite vahelise koostöö põhimõtted. Ka Eestis ei saa selle rakendamine olla ühe valdkonna või asutuse tegevusala ning selle elluviimine peab olema jagatud vastutusega.

Riiklikul tasandil tuleb tegevuse koordineerimiseks moodustada tööühm, kuhu kuuluvad maastike kaitse ja kujundamisega kõige otsesemalt tegelevad ministriumid – Keskkonna- Kultuuri-, Rahandus- ning Maaeluministerium, samuti nimetatud ministriumite haldusala teemaga seotud rakendusametid, kohalike omavalitsuste üleriigiliste liitude, olulisemate haridusametite, erialaliitude ja kodanikuühenduste esindajad, kelle kaudu liigub info mõlemasuunaliselt. Arvestades Keskkonnaministeriumi olulist rolli kogu keskkonnavaldkonna korraldajana, võiks juhtministeriumiks olla Keskkonnaministerium.

Keskkonnaministeriumi põhimääruse § 6 kohaselt on ministeriumi valitsemisalas keskkonna- ja looduskaitse korraldamine, maaga ja ruumiantmekogudega seotud ülesannete täitmine, loodusvarade kasutamise, kaitse, taastootmise ja arvestamise korraldamine,

keskkonnajärelevalve, loodus- ja mereuuringute, geoloogiliste, kartograafiliste ja geodeetiliste tööde korraldamine, maakatastri pidamine. Kõige otsesemalt tegeleb Keskkonnaministeerium maastike kaitsega kaitsealadel, kus põhirõhk on loodusväärtuste kaitsel. Kaudsemalt on keskkonnaministeerium seotud maastikupildi kujundamisega ka läbi metsa, maavarade, jäätmete, keskkonnamõtjude hindamise jt valdkondade.

Keskkonnaministeeriumi haldusalasse kuuluv **Maa-amet** on üks tähtsaimatest asutusest riigi maapoliitika arendamisel ja elluviimisel ning tagab maa kohta käiva info kättesaadavuse. Maa-ameti põhimääruse § 5 lg 1 kohaselt on ameti tegevusvaldkondadeks näiteks nii maakatastri pidamine ja katastrimõõdistamise korraldamine, maareformi teostamine, ruumilise planeerimisega seotud ülesannete täitmine kui maa hindamise alase tegevuse korraldamine ja maakorraldustööde tegevuslubade andmine. Lisaks ka Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas olevate riigimaade kasutamine, käsutamine ja valdamine ning riigi maareservi moodustamine; riigi ruumiandmete koondamine.

Keskkonnaministeeriumi haldusalas on oluliseks maastike korraldusega seotud asutuseks **Keskkonnaamet**, mille tegevuseks on ameti põhimääruse § 5 lg 1 kohaselt keskkonna- ja looduskaitse ning -kasutamise poliitika ja programmide ning tegevuskavade elluviimine. Keskkonnaamet on kaitstavate loodusobjektide valitseja, erinevate keskkonnakasutuslubade andja ning keskkonda mõjutavate tegevuste kooskõlastaja.

Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) põhimääruse kohaselt on RMK riigile kuuluva metsa kasutamise, kaitse ja korraldamise eest vastutav astutus. RMK tegevuseks on ka maastiku, pärandkultuuriobjektide ja kaitstavate loodusobjektide hoidmine, praktiliste looduskaitsetööde korraldamine riigimaal ning kaitstavate loodusobjektide külastamise korraldamine.

Rahandusministeeriumi põhiülesannete hulgas on ministeeriumi põhimääruse § 5 kohaselt riigi rahandusvaldkonna, ruumilise planeerimise ning haldus- ja regionaalpoliitika üleriigiline koordineerimine. Kõige otsesemalt tegeleb Rahandusministeerium maastikega läbi planeerimistegevuse suunamise. Planeeringud ongi üheks kõige olulisemaks maastike kasutust suunavaks instrumendiks.

Kultuuriministeeriumi põhimääruse kohaselt on ministeeriumi valitsemisalas riigi kultuuri-, liikumisharrastuse-, spordi- ning muinsuskaitsetöö korraldamine ja kunstide, sh arhitektuurivaldkonna (hõlmab tervikuna linnaehitust, urbanistikat, mahulist, sise- ja maastikuarhitektuuri, arhitektuuriajaloo uurimist ja arhitektuurikriitikat) edendamine. Maastike kaitsel on Kultuuriministeerium oma tegevuses selgelt keskendunud peamiselt kultuuriväärtustele.

Muinsuskaitseamet on Kultuuriministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mille põhiülesanne on muinsuskaitsetöö korraldamine, riikliku järelevalve teostamine mälestiste ja muinsuskaitsealade üle ning kultuurimälestiste riikliku registri pidamine. Mälestistele ja muinsuskaitsealadele kehtestatakse kaitsevöönd, mille ülesanne on tagada nende vaadeldavus, sealhulgas kaugvaadete säilimine ja silueti nähtavus, samuti neid ümbritseva maa-ala kultuuriväärtuslike struktuurielementide säilimine ruumilises keskkonnas.

Maaeluministeeriumi põhimääruse § 6 kohaselt on ministeeriumi tegevuse eesmärk luua tingimused Eesti maaelu, põllu- ja kalamajanduse jätkusuutlikuks ja mitmekesiseks arenguks. Nii kuuluvad Maaeluministeeriumi haldusalasse kõik regulatsioonid ja tegevused, mis puudutavad põllumajandussfääri. Eestis mõjutab põllumajandusmaastikke kõige rohkem Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika ning selle raames makstavad mitmed toetused:

otsetoetused kõikidele PRIA registris olevatele põllumajandusmaadele ning Eesti maaelu arengukava raames makstavad spetsiifilisemad põllumajanduslikud keskkonnatoetused.

Samuti on maastikega seotud **Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium**, eelkõige läbi ehituse ja transpordi valdkonna, kaudsemalt ka mitmete teiste majandusvaldkondade kaudu. Ministeeriumi põhimääruse § 11 kohaselt on ministeeriumi valitsemisalas riigi majanduspoliitika ja majanduse arengukavade väljatöötamine ning elluviimine ehituse ja transpordi valdkonnas.

Arvestades teadlikkuse tõstmise olulisust maastikukonventsiooni rakendamisel on tähtis roll ka **Haridus- ja Teadusministeeriumil**, mille põhimääruse § 9 lg 1 kohaselt on ministeeriumi valitsemisalas riigi haridus- ja teaduspoliitika väljatöötamine ning rakendamine.

Subsidiaarsusprintsipiibist lähtuvalt lasub maastikega seotud tegevuste eest vastutus mitte ainult riikliku või rahvusvahelise tasandi avalikel ametiasutustel vaid ka kohalikel ja piirkondlikel võimudel – **maavalitsustel ja kohalikel omavalitsustel**. Kohalikul omavalitsusel on põhiseadusest tulenev õigus otsustada oma territooriumil kohaliku elu küsimuste üle. Täpsemalt on kohalike omavalitsuste ülesanded, vastutus ja korraldus sätestatud kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses. Kohalikel omavalitsustel on oma territooriumil kõige suuremad võimalused maastikega seonduvaid tegevusi suunata, kuna sellel tasandil toimub üksikisikute ja avalike huvide sidumine vahetult.

Artikkel kohustab ka osalisriike viima konventsiooni rakendamise kooskõlla oma poliitikatega. Eesti poliitikad on maastikukonventsiooniga kooskõlas.

Artikkel 5. Üldmeetmed

Artikli 5 alapunktides a, b, c ja d esitatakse üldised meetmed ja tegevused, mida konventsiooni osapooled liitudes kohustuvad tagama. Nendeks on maastike tunnustamine seadusandluses; maastike kaitse, korralduse ja planeerimise eesmärgil maastikupoliitika loomine ja rakendamine; kõigile huvitatud osapooltele maastikualastes otsustes osalemiseks võimaluste loomine ning maastike integreerimine erinevatesse valdkondlikesse tegevuskavadesse.

5 a. Maastik seadusandluses

Punkt kohustab osapooli looma õiguslikud alused, et näidata maastiku olulisust inimeste elukeskkonna osana, kultuuri- ja looduspärandi mitmekesisuse väljendusena ning rahva identiteedi alusena.

Eestis on maastik käsitletud nii põhiseaduses kui erinevates valdkondlikes õigusaktides. Samas ühtne valdkondadeülene definitsioon puudub ning mõiste käsitus valdkonniti erineb. Liitumine konventsiooniga on oluline juba seetõttu, et sellega riik tunnustab konventsiooni definitsiooni, mida saab kasutada valdkondadeülevalt. Otsesemalt ja kaudsemalt on maastikku siiski käsitletud paljudes õigusaktides.

Põhiseaduse § 5 sätestab, et Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult. Põhiseaduse kommentaaride kohaselt on terminid „loodusvarad ja -ressursid” põhimõtteliselt võimalik laiendada kõikidele keskkonnakaitseõiguse esemeks

olevatele keskkonna põhilistele elementidele, nagu õhk, vesi, pinnas, floora ja fauna ning nende koostoimele, järelkult ka maastikele. Keskkonnakaitse valdkonnaspetsiifilises kontekstis on loodusvara või -ressursina eraldi vaadeldav ka nende elementide selline komponent nagu mõni taime- või loomaliik ja selle looduslik elupaik, maastikuelement, maavara vms. Seega, kuigi mitte otsesõnu, on maastik nende mainitud elementide koostoime ja -esinemise näol defineeritud põhiseaduses rahvusliku rikkusena, mida tuleb kasutada säästlikult. Põhiseaduse preambulis on eraldi välja toodud kultuuripärandi kaitsmise ülesanne ning sellega on nii loodus- kui tehiskeskkond lahutamatu seotud.

Säästva arengu seadus lähtub ÜRO algatatud maailma jätkusuutlikkuse programmist **Agenda 21** ning toob bioloogilise mitmekesisuse säilitamise ühe põhialusena välja eritüübiliste ökosüsteemide ja maastike säilitamise. Seega, küll pigem looduskeskkonna kontekstis, seab see seadus maastike säilitamise kohustuse ülesandena ka otsesõnu. Maastik on seaduses loetletud ka koos teiste keskkonnamelementidega nagu õhk, vesi, pinnas ja maa (§ 24 lg 2 p 1), kuid täpsemalt mõiste sisu ei avata.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eesmärgiks on keskkonnakaitse kõige laiemas mõistes, andes selleks seaduse 1. jaos üldpõhimõtted – keskkonna kõrgetasemelise ja tervikliku kaitse (§ 8), lõimimis- (§ 9), vältimis- (§ 10) ja ettevaatuspõhimõte (§ 11) ning keskkonna kasutamisega seotud kulude kandmise (§ 12) ja loodusvarade säästliku kasutamise põhimõtted (§ 13), mis kõik on maastikukonventsiooni seisukohalt olulised.

Planeerimisseadusega reguleeritakse maakasutust kogu riigi territooriumil, mistõttu on see olulisemaid õigusakte maastikukonventsiooni eesmärkide saavutamisel. Seaduse eesmärgiks on § 1 lõike 1 kohaselt luua ruumilise planeerimise kaudu eeldused ühiskonnaliikmete vajadusi ja huve arvestava, demokraatliku, pikaajalise, tasakaalustatud ruumilise arengu, maakasutuse, kvaliteetse elu- ning ehitatud keskkonna kujunemiseks, soodustades keskkonnahoidlikku ning majanduslikult, kultuuriliselt ja sotsiaalselt jätkusuutlikku arengut. Seadus sätestab planeeringutes otsesõnu väärtuslike maastike säilimist ning toimimist tagavate meetmete ja säilitamiseks üldiste kasutustingimuste määramise ning maastike kaitse- ja kasutustingimuste seadmise ülesanded (§ 14 lg 1 p 5, § 56 lg 1 p 7 ja § 75 lg 1 p 14).

Ehitusseadustiku eesmärgiks on soodustada jätkusuutlikku arengut ja tagada ohutus ning ehitatud keskkonna eesmärgipärane toimivus ja kasutatavus (§ 1). Arvestades, et ehitatud keskkond paikneb maastikus ja on suure ruumilise mõjuga, on sel seadusel otsene mõju maastikele.

Maastikukonventsioon rõhutab kohaliku tasandi otsuste olulisust maastike kaitsel, planeerimisel ja korraldamisel. Eestis on põhiseadusega sätestatud (§ 154), et kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt. Kohaliku omavalitsuse ülesanded, vastutuse ja korralduse ning omavalitsusüksuste suhted omavahel ja riigorganitega on sätestatud **kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses**. Maastike seisukohalt omab seejuures erilist tähtsust kohalike omavalitsuste ülesanne korraldada antud vallas või linnas ruumilist planeerimist (üld- ja detailplaneeringuid), heakorda, teede ehitamist ja korrashoidu (§ 6 lg 1). Nii on kohaliku omavalitsuse volikogu pädevuses muu hulgas planeeringute (§ 22 lg 1 p-d 31–33), kaevandamis- ja heakorraeskirjade kehtestamine (§ 22 lg 1 p-d 36¹), samuti arengukavades ja eelarvestrateegia koostamisel kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna arengu pikaajaliste suundumuste ja vajaduste esitamine (§ 37 lg 2 p 1).

Kultuuri- ja looduspärandi mitmekesisuse säilitamiseks ning erinevate väärtuste, sh maastike kaitsmisele on suunatud otseselt nii loodus- kui muinsuskaitse seadus.

Looduskaitseaduse eesmärgiks on § 1 kohaselt looduse mitmekesisuse säilitamine, elupaikade ning liikide soodsa seisundi tagamine; kultuurilooliselt ja esteetiliselt väärtusliku looduskeskkonna või selle elementide säilitamine ning loodusvarade kasutamise säästlikkusele kaasaaitamine, mis kõik on seotud maastike kaitsega. Seadus loob otsesed võimalused maastike kaitseks ning sealjuures on tähtis märkida, et vastavalt seaduse §-le 26 on maastik otsesõnu kõigi meie viie rahvuspargi üheks kaitse-eesmärgiks.

Alates 2004. aastast on looduskaitseaduse alusel võimalik võtta objekte ka kohaliku kaitse alla. Kaitseobjektiks võib siin § 4 lg 7 kohaselt olla maastik, väärtuslik põllumaa, väärtuslik looduskooslus, maastiku üksikelement, park, haljasala või haljastuse üksikelement.

Muinsuskaitseaduse eesmärgiks on kultuurimälestiste ja muinsuskaitsealade kaitse korraldamine ning see on otseselt seotud maastike kaitsega. Nii muinsuskaitsealade kui üksikute kinnismälestiste kaitse regulatsioonid mõjutavad olulisel määral maastike seisundit ja ilmet.

Erinevalt looduskaitseadusest näeb muinsuskaitseadus ette mälestiste ja muinsuskaitsealade kaitset vaid riiklikul tasandil ning kohalik kaitse puudub. Samas vastavalt planeerimisseadusele on üld- ja detailplaneeringute ülesanne muu hulgas ka miljööväärtuslike alade ja väärtuslike üksikobjektide määramine ning nende kaitse- ja kasutustingimuste seadmine (§ 75 lg 1 p 6 ja § 126 lg 1 p 15).

Keskkonnamõju hindamise õiguslikud alused ja kord on sätestatud **keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses (KeHJS)**. Keskkonnamõju hindamise (KMH) ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) menetlus tagab KeHJS kohaselt maastikega arvestamise tegevuslubade ja strateegiliste planeerimisdokumentide koostamisel. § 20 lg 6 kohaselt analüüsitakse mõju hindamise käigus muu hulgas kavandatava tegevuse ja selle reaalsete alternatiivsete võimalustega eeldatavalt kaasnevat keskkonnamõju maastikele, samuti kaitstavatele loodusobjektidele ja kultuuripärandile. KMH vajalikkust kaalutakse erinevate tegevuslubade, nagu näiteks ehitusluba, kasutusluba, keskkonnaluba, geoloogilise uurimistöö luba, andmisel. KSH viiakse läbi strateegistele planeerimisdokumentidele, näiteks planeeringutele, arengukavadele.

Põllumajandusel on kandev roll elanike toiduainetega varustamisel, maapiirkondade ettevõtluses ning kultuurimaastiku kujundamisel. Sellest tulenevalt on maastike seisukohalt oluline roll **EL ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadusel**, millega on sätestatud põllumajanduslike abinõude rakendamise alused ja kord, samuti toetuse saamise nõuded ning järelevalve teostamise alused ja ulatus. Maastikukonventsiooni seisukohalt olulistena võib välja tuua näiteks ühtse pindalatoetuse, looduslikust eripärast tingitud piirangutega ala toetuse, samuti erinevad maaelu arengu toetused (nt LEADER projektitoetus, poollooduslike koosluste hooldamise toetus jpt).

Maaparandusel on intensiivne mõju koosluste looduslikule arengule, seega mõjutavad **maaparandusseaduses** sätestatud regulatsioonid otseselt maastike ilmet ning kvaliteeti.

Metsaseadusega reguleeritakse metsanduse suunamist, korraldamist ja majandamist. Kuna Eestis moodustab metsamaa isegi veidi üle poole maismaast, siis kõik metsamaal toimuv, nagu nt raied, istutused, puuliikide valik jmt, mõjutab otseselt ja oluliselt maastikupilti.

Maastikupilti ning maakasutust mõjutavaks tegevuseks on ka maavarade kaevandamine ja kasutamine, mida reguleerib **maapõueseadus**. Maastiku kvaliteedi ja hea seisundi

tunnustamise otseseks näiteks on seaduse nõue korrastada kaevandamisega rikitud maa ning tagada selle sobitumine ümbritsevasse maastikku (§ 80–88).

Veeseadus reguleerib vee kasutamist ja kaitset. Vastavalt § 1 lg 1 on seaduse ülesanne veekogude ja põhjavee puhtuse ning veekogude ökoloogilise tasakaalu tagamine. Vee kvaliteedil on otsene mõju maastikele, kuna see mõjutab näiteks kaldataimestiku liigilist koosseisu, halb kvaliteet põhjustab veekogude eutrofeerumist ja kinnikasvamist. Maastike seisukohalt on oluline välja tuua ka veeseaduses sätestatud veekogude veekaitsevöönd (§ 29) ning looduskaitseadusest tulenevad ehituskeeluvöönd ja piiranguvöönd, mille ulatus sõltub veekogu suuruselt ning kus on tegevusi reguleeritud.

Jäätmeseaduse § 1 lg 1 sätestab jäätmehoolduse korralduse ning nõuded jäätmete tekke ning jäätmetest tuleneva tervise- ja keskkonnaohu vältimiseks. Maastiku kvaliteeti panustavad jäätmekäitlusvaldkonnas kõik tegevused, mille eesmärk on prügistamise ja ebaseadusliku ladestamise vähendamine, samuti kaevandamisjäätmete käitlemine.

Liiklusseadus on ainus seadus, kus on maastiku legaaldefiniitsioon antud seaduse mõistes. Selle kohaselt on maastik maa-ala, mis ei ole tee ehitusseadustiku tähenduses ja mis ei ole ette nähtud mootorsõiduki, trammi ega raudteesõiduki liiklemiseks. Selline maastiku definiitsioon on äärmiselt valdkonnaspetsiifiline ning kasutatav vaid konkreetse seaduse rakendamisel.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et maastik on Eesti seadusandluses laialdaselt käsitletud ning maastike väärtused ja nendega seotud tegevused piisavalt reguleeritud. Kehtiv seadusandlus täidab artikkel 5 a sätestatud kohustused ning konventsiooni jõustumine ei eelda muudatusi seadusandluses. Üldkehtiv maastikudefinitsioon küll puudub, kuid sellest olulisem on ühtse maastikukäsitluse integreerimine erinevatesse valdkondlikesse õigusaktidesse ja strateegilistesse dokumentidesse ning konventsiooniga liitumine sellise võimaluse pakub. Riik tunnustab sellega konventsiooni maastikudefinitsiooni ning põhimõtteid, mida saab kasutada valdkondadeülel.

5 b. Maastikupoliitika

Artikli 5 punkt b kohaselt kohustuvad osalisriigid looma ja rakendama maastikupoliitikat, mille eesmärk on maastikukaitse, -korraldus ja -planeerimine artiklis 6 toodud erimeetmeid tarvitusele võttes. Nendeks on omakorda teadlikkuse tõstmine; väljaõpe ja haridus; maastike identifitseerimine ja hindamine ning maastike kvaliteedieesmärkide seadmine ja elluviimine, kasutades selleks sobivaid abinõusid.

Üldised, kuid otseselt nendele tegevustele suunatud riiklikud strateegiad ja poliitikad on näiteks Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020, mis annab üldised suunised asustuse ja majanduskeskkonna arendamiseks; Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21”, mis oma eesmärkide saavutamise seob otseselt ka maastikega; Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030, mis näeb ette loodusmaastike ja traditsiooniliste kultuurmaastike säilimise ning Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020, mis hõlmab muu hulgas nii arhitektuuri kui muinsuskaitse valdkondi ning väärtustab elukeskkonda kui tervikut. Euroopa Liidu tasandil on oluliseks maastikke mõjutavaks tegevusraamistikuks ühine põllumajanduspoliitika, mis on üks kesksemaid Euroopa Liidu poliitikaid ja millest lähtub ka Eesti põllumajanduspoliitika. Täpsemalt on riiklike strateegiatega ja poliitikatega seost maastikega kirjeldatud artikli 5 d juures.

Otseselt on maastikukaitsele, -korraldusele ja -planeerimisele suunatud järgmised tegevused.

Üks olulisemaid instrumente on **ruumiline planeerimine**, mille kaudu suunatakse nii maakasutust ja ehitust kui nähakse ette konkreetseid eesmärgi ja tegevusi maastikuväärtuste säilitamiseks ja edendamiseks. Eesti planeerimissüsteem koosneb nelja liiki planeeringutest ning lähtub põhimõttest, et üldisema tasandi planeering on aluseks detailsema tasandi planeeringule. Planeeringud jagunevad üleriigilisteks, maakondlikeks, üld- ja detailplaneeringuteks. Üleriigilised ja maakonnaplaneeringud on riigi tasandil koostatavad planeeringud, mille peamine eesmärk on väljendada riigi ruumilise arengu vajadusi. Kehtiva üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ põhimõtteid täpsustatakse 2013. aastal algatatud maakonnaplaneeringutega kõigis maakondades. Nende ülesandeks on ka maakondade arenguvajaduste ruumiline kajastamine. Üld- ja detailplaneeringud koostatakse kohaliku omavalitsuse tasandil ning need väljendavad täpsemalt kohaliku arengu vajadusi. Nelja põhiliigi kõrval on võimalik koostada ka eriplaneeringuid, nii kohaliku omavalitsuse kui riigi tasandil.

Eesti planeerimissüsteemi üldine eesmärk on saavutada planeerimisprotsessis kõikehaarav ning erisuguseid huve tasakaalustav ruumiline lahendus, mis arvestab keskkonناسäästlikkuse, loodusvarade ja -ressursside säästliku kasutamise ning elukvaliteedi parendamisega, seega seeläbi ka maastike tasakaalustatud kasutamise ning nende kvaliteedi tõstmine. Kõige otsesemalt seondub maastikega planeerimiseseadusega seatud kõiki planeeringuliiki läbiv elukeskkonna parendamise põhimõte, millest lähtuvalt tuleb planeeringuga olemasolevaid kogukondlikke ja muid väärtusi säilitades luua eeldused kasutajasõbraliku ning turvalise elukeskkonna olemasoluks, samuti esteetilise miljöö arenguks. See kajastub väärtuslike maastike, väärtuslike põllumajandusmaade ja rohevõrgustiku säilimist ning toimimist tagavate meetmete määramises, samuti kultuuripärandi ja miljööväärtuste käsitlemises. Lisaks on planeerimissüsteemi integreeritud keskkonnamõju strateegilise hindamise menetlus.

Otseselt maastikukaitsele ja sellest tulenevatest eesmärkidest ka -korraldusele on suunatud **kaitsealade loomine ja haldamine**. Põhiosa sellest moodustavad looduskaitsealade alusel loodud rahvuspargid, maastiku- ja looduskaitsealad ja Natura 2000 alad, aga ka muinsuskaitsealade alusel kaitstavad muinsuskaitsealad. Lisaks aladele on otseselt maastikukaitsega seotud kõik loodus- ja muinsuskaitsealused üksikobjektid ja nende kaitsevööndid, kuna nende kaitsestaatusiga seonduvad otsused mõjutavad maastike ilmet ja kvaliteeti. Riiklikele kaitsealadele ja -objektidele lisanduvad veel kohalikul tasandil kaitstavad objektid, mida on võimalik võtta kaitse alla nii planeeringute kui üksikotsuste alusel. Kaitse-eesmärkide saavutamiseks on looduskaitsealades põhilisteks instrumentideks kaitse-eeskiri ja kaitsekorralduskava. Esimene neist on õigusakt, millega määratletakse konkreetse ala või objekti väärtused, kaitse-eesmärk ning reguleeritakse tegevusi. Kaitsekorralduskava on mingi kindla perioodi tegevusplaan kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalike tööde planeerimiseks. Muinsuskaitsealades on kaitse-eesmärkide saavutamiseks peamisteks instrumentideks muinsuskaitsealade, selle rakendusaktid ning muinsuskaitsealade põhimäärused, millega määratletakse kaitse-eesmärgid, nõuded ja kitsendused tehtavatele töödele. Üksikmällestise, sh maa-alalise mälestise tasandil määratakse mälestise hooldamiseks tehtavad tööd kaitsekohustuse teatistes ning projektdokumentides. Maastikukaitsele on suunatud ka mälestiste ümber kehtestatav kaitsevöönd.

Otseselt kujundavad maastikke ka **kohalike omavalitsuste arengukavad**, mis on omavalitsuste tähtsaimad strateegilised dokumendid lähiaastate tegevuse suunamisel.

Kaudselt mõjutavad maastikke veel paljud strateegiad ja poliitikad nagu näiteks Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020, mis seisab kodanike õiguste eest osalemiseks muu hulgas keskkonna, st ka maastiku kujundamisel. Samuti on elukeskkonna kvaliteedi tõstmise kaudu maastikega seotud rahvatervise, sh rekreatsiooni edendamise eesmärgid, mida käsitletakse spordipoliitika põhialustes kuni 2030. Hetkel on väljatöötamisel järgmised arengukavad ja strateegiad, mis vähemalt kaudselt käsitlevad ka maastikega seotud muutusi: nt maapõuestrateegia, merestrateegia.

Eestis on mitmeid maastikukaitsele, -korraldusele ja -planeerimisele suunatud strateegiaid ja tegevuskavasid, mis otseselt või kaudselt täidavad selles punktis silmas peetava maastikupoliitika eesmärgid ning eraldi uue poliitika väljatöötamine konventsiooni rakendamiseks ei ole vajalik. Kõige otsesemalt on Eesti maastikupoliitilised eesmärgid sõnastatud keskkonnastrateegias.

5 c. Kaasamine

Punkt kohustab osapooli looma võimalusi üldsuse, kohalike ja piirkondlike ametiasutuste ning käesoleva artikli lõikes b mainitud maastikupoliitika väljatöötamisest ning rakendamisest huvitatud muude osapoolte kaasamiseks.

Huvitatud osapoolte ja avalikkuse kaasamise nõue neid puudutavate otsuste tegemisse on Eestis määratud nii rahvusvaheliste lepingute, erinevate siseriiklike õigusaktide kui hea kaasamise tava kaudu. Viimase kohaselt kaasavad valitsusasutused huvirühmi ning avalikkust neid puudutavate otsuste kujundamisse, et tagada otsuste parim võimalik kvaliteet ja legitiimsus. Ka valdkondlikud „head tavad” rõhutavad kaasamise olulisust.

Oluline rahvusvaheline lähtekoht avalikkuse kaasamisel keskkonnavalaste otsuste tegemisse on Århusi konventsioon, mille Eesti ratifitseeris 2001. aastal ning mis sätestab reeglid keskkonnateabe kättesaadavuse ja keskkonnavalaste otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise kohta. Konventsioon toetub põhimõttele, et keskkonnakaitse on üksnes siis saavutatav, kui üldsus on aktiivselt ja sisuliselt kaasatud. Maastikku mõjutavad tegevused kuuluvad konventsiooni rakendusalasasse.

Eestis on igal isikul põhiseadusest tulenev õigus olla kaasatud teda puudutavate otsuste tegemisse. Põhiseaduse kommentaaride kohaselt on oluline isiku kaasamine menetluse alates isiku teavitamisest menetluse läbiviimisest ja temaga teabe vahetamisest, lõpetades menetlustulemuse isikule teatavaks tegemisega. Reaalselt väljendub kaasamine isiku informeerimises haldusmenetluse algatamisest, selle sisust ja võimalikust lõpptulemusest ning isiku õigustest menetluses osaleda (eelkõige ärakuulamine, dokumentidega tutvumine), aga ka kaasatud isikutele menetluses osalemise õiguste reaalses tagamises. Oluline on välja tuua, et keskkonnavalaste tegemisel on õigus osaleda igaljuhul, mitte vaid puudutatud isikutel. Kaasamisprotsess on täpsemalt määratletud planeerimise, objektide kaitse alla võtmise, lubade menetlemise, mõju hindamise (KMH/KSH) jmt maastikku mõjutavate tegevuste jaoks, mida on lähemalt kajastatud artikli 6 juures.

Eestis on kaasamine formaalselt hästi tagatud. Samas on aga praktikas probleemiks, et kaasamine on sageli vaid vormiline, mitte sisuline. Sellel on erinevad põhjused, nt aja- ja inimressursi vähesus, erialaspetsialistide ebapiisav kaasamine, menetluste bürokraatlikkus jne. Seejuures on hetkel probleeme nii avalikkuse kaasamisega otsustusprotsessi kui ka vajalike spetsialistide ja ametkondade kaasamisega. Sellest tulenevalt on piiratud kaasamise efekt ning esitatud ettepanekutega arvestamine ja

arvestamata jätmine on kohati ebapiisavalt põhjendatud, avalikustamise tähtajad on liialt lühikesed, teave menetlustest ei jõua kõigi puudutatud isikuteni jne. Selle probleemiga tegelemine on kindlasti konventsiooniga liitumisel üks olulisemaid.

5 d. Maastike integreerimine erinevate valdkondade poliitikatesse.

Artikli 5 punkti d kohaselt kohustuvad osalisriigid integreerima maastikku regionaal- ja linnaplaneerimise poliitikasse, kultuuri-, keskkonna-, põllumajandus-, sotsiaal- ja majanduspoliitikasse ning mis tahes muu valdkonna poliitikasse, millel võib olla maastikule otsene või kaudne mõju. Oma interdistsiplinaarsest olemusest tulenevalt ei ole maastikku võimalik käsitleda omaette või eraldiseisva teemana, kuna seda mõjutatakse väga erinevate tegevusvaldkondade otsustega ning konkreetse maastiku seisund on alati nende otsuste ühistulemus. Maastikke mõjutavad nii regionaalpoliitilised, majandus-, transpordi-, ehitus-, kui energeetikaalased arengud, aga ka näiteks hariduse ja kultuuriga seotud otsused.

Eesti säästva arengu riikliku strateegia „Säästev Eesti 21” eesmärkide hulgas nähakse, et Eesti maastik võiks saada kandvaks elemendiks siinses ökosüsteemis, käsitledes seda kui elukeskkonda, mis haarab endasse kõige muu kõrval ka globaalsed ressursid nagu ilmastiku (kliima), õhu- ja veevalla. Kohalikul tasandil sisaldab see aga elukohta koos selle bioloogilise mitmekesisuse, rekreatiivsete ressurside, aga ka vaadete ja muude esteetiliste parameetritega, mille säilitamine ja arendamine on oluline riigi kõigi arengueesmärkide saavutamiseks.

Regionaalarengu seisukohalt on siin tähtsaimaks suundanäitavaks dokumendiks **Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020**. Selle üldeesmärgiks on Eesti erinevate toimepiirkondade arengueelduste parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavus. Maastik kui ressurss on otseselt seotud mõlema eesmärgiga. Oluliselt mõjutab maastikke kindlasti praegu käimasolev haldusreform, mille eesmärk on omavalitsuste haldussuutlikkuse tõstmine nende ühinemise kaudu. Muu hulgas peab see parandama ruumilise planeerimise pädevust ning planeeringute kvaliteeti kohalikes omavalitsustes, mis on oluline atraktiivse ja turvalise elukeskkonna ja sealhulgas maastike säästliku arengu kavandamisel.

Eesti keskkonnastrateegias aastani 2030 peetakse lähtuvalt looduse ja maastike mitmekesisuse tervikliku säilitamise ning planeeritavate kaitsemeetmete võimalikult suure efektiivsuse tagamise vajadusest otstarbekaks kaitsta maastikke riigi territooriumil tervikuna. Selleks peetakse vajalikuks suunata maakasutust ka väljaspool kaitstavaid alasid, kuna see tagab nii maastike kui ka liikide mitmekesisuse säilimiseks vajalikud tingimused. Maastike säästvat kasutust nähakse omaette eesmärgina ette maavarade kaevandamise juures, millega seondub ka tootmise ja kasutamisega rikutud maastike korrastamine ning eraldi eesmärgina on sõnastatud loodus- ja kultuurimaastike toimivus ja säästlik kasutamine. Põllumajandus- ning taastatud maastikud peavad pakkuma nii majandus- kui sotsiaal-kultuurilisi hüvesid ja olema elupaigaks paljudele liikidele. Võib öelda, et keskkonnastrateegias on sõnastatud Eesti maastikupoliitilised eesmärgid kõige selgemalt.

Kliimapoliitika põhialuste aastani 2050 arengudokumendiga lepitakse riiklikul tasemel kokku Eesti kliimapoliitika pikaajalises visioonis, valdkondlikes ja valdkonnaülestes poliitikasuundades, millega seatakse selge teekond kliimamuutuste leevendamiseks ehk kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks ning ühtlasi kliimamuutuste mõjudega kohanemiseks. Kõige vahetumalt mõjutavad kliimapoliitika põhialused energiamajanduse, sealhulgas nii transpordi, põllumajanduse, metsanduse kui ka jäätmemajanduse planeerimist

ja arendamist, olles läbi nende valdkondade seotud ka otseselt maastike kujunemise ja kvaliteedi tõstmisega.

Riigi pikaajaliste eesmärkidega Euroopa Liidus on seatud ambitsioonikas siht liikuda vähese süsinikuheitega majanduse suunas, vähendades aastaks 2050 liidu kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 80 protsenti võrreldes 1990. aasta heitetasemega. Selles suunas liikumine võimaldab riigi majandus- ja energiasüsteemi järk-järgult ümber kujundada üha ressursitõhusamaks, säästlikumaks, tootlikumaks ja keskkonnahoidlikumaks ning eeldab samasuunalisi muutusi ka inimeste hoiakutes, tarbimisharjumustes ja käitumises.

Linnaelu ja -ruumi suunamiseks koostatakse mitmesuguseid dokumente: arengukavasid, ehitusmäärusi, strateegiaid, visioone, planeeringuid, projekte jm. Kõige enam tulenevad meie elukeskkonna ruumilised põhimõtted ja muutused planeeringutest ning ehitusprojektidest. Linnaplaneerimine ja projekteerimine mõjutavad maastikke väga otseselt kuna need annavad konkreetseid suuniseid maastike ruumilisteks muutusteks. Kohaliku omavalitsuse tasandil on olulisemateks ruumilist arengut mõjutavateks planeeringuteks üldplaneering, mis väljendab piirkonna üldist visiooni ja põhimõtteid ning detailplaneeringud, mis on lähiaastate ehitustegevuse aluseks. Ehitusprojekt on detailplaneeringust järgmine samm. See koostatakse kas planeeringu või projekteerimistingimuste põhjal ning selle alusel ehitatakse hoone või rajatis (tee, sild, park jne).

Kultuuripoliitika põhialustes aastani 2020 teadvustatakse selle tihedat seost mitme teise riikliku poliitikavaldkonnaga, sh haridus-, majandus-, sotsiaal-, keskkonna-, tööhõive-, lõimumis-, regionaal-, turismi- ja välispoliitikaga. Selles käsitletud arhitektuuri valdkonna üheks prioriteediks on elukeskkonna kui terviku väärtustamine, mis koosneb nii ehitatud ja kujundatud keskkonnast kui looduskeskkonnast, st maastik tervikuna. Muinsuskaitse valdkonnas on omakorda seatud eesmärgiks sidususe suurendamine keskkonnakaitse ja ruumilise planeerimisega, mis omakorda lähtub valdkonna üldisest tendentsist laiendada objektipõhiselt kaitselt keskkonna ja konteksti väärtustamisele, ehk samuti otseselt maastikele. Seega kattuvad Eesti kultuuripoliitika eesmärgid maastike osas Euroopa maastikukonventsiooni eesmärkidega.

Põllumajanduspoliitika strateegilised eesmärgid seoses maastikega on seotud maaeluga tervikuna, kuid konkreetsete alaeesmärkidenä viib siin välja tuua näiteks traditsiooniliste põllumajandusmaastike ja liigilise mitmekesisuse säilitamise; põllumajandusettevõtluse soodustamise; maaelukeskkonna parandamise; põllumajanduskultuuride geneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise ning kultuuripärandi ja maastikulise mitmekesisuse säilitamise. Valdkond tervikuna on väga oluline, kuna põllumajandusmaastik moodustab Eesti kogupindalast ligi 1/3 (haritav maa + rohumaad) ning kõikidel selle valdkonna otsustel ja tegevustel on rohkemal või vähemal määral mõju maastikule.

Sotsiaalpoliitika haakub maastikega eelkõige keskkonnatervise- ja eluasemepoliitika kaudu. Elukeskkonda käsitletakse seejuures inimesega kokkupuutuva loodusliku, tehniliku ja sotsiaalse keskkonna tegurite kogumina, mis mõjutab või võib mõjutada inimese tervist ja heaolu. Elukeskkonna- ja tervisekaitse põhinõueteks on, et inimene ei tohi ohustada teise inimese tervist elukeskkonna halvendamise kaudu. Ehitised, rajatised ja transpordivahendid peavad olema projekteeritud ning ehitatud nii, et nende sihipärane kasutamine soodustaks tervise säilimist ning arvestaks ka liikumispuuetega inimeste vajadusi. Õppe- ja töötingimused, samuti eluaseme- ja puhketingimused peavad soodustama tervise säilimist. Tervise edendamise olulise vahendina näeb rahvatervise seadus tervistsoodustava elukeskkonna kujundamist, mis haakub otseselt Euroopa maastikukonventsiooni

eesmärkidega. Seega on maastiku kvaliteedil ühiskonna sotsiaalse heaolu seisukohalt suur tähtsus.

Majanduspoliitikal puuduvad küll otsesed maastikuga seonduvad eesmärgid, kuid seosed on siiski tugevad, kuigi kaudsed ning neid võib leida turismi-, ehitus-, elamumajandus-, kaevandamis- ning paljudes teisteski valdkondades. Näiteks maapõueseaduses on sätestatud kaevandamisega rikutud maa korrastamine ja selle taas kasutuskõlblikuks muutmine selliselt, et korrastatud ala sobiks ümbritsevasse maastikku ning korrastatud ala reljeef ja pinnavormid oleksid võimalikult looduslähedased. Ehituse ja elamumajanduse kvaliteet peegeldub igapäevaselt ehitatud keskkonnas ja maastikus tervikuna. Energiatõhususe üldine eesmärk on vähendada energiatarbimist, mille suurim mõju tuleb hoonete energiasäästmisest. Sõltuvalt erinevate meetmete rakendamise ulatusest on prognoositud, et energiatarbimine ning neist õhkupaisatud süsinikdioksiid kahaneb. Sellel on omakorda positiivne tervistav mõju loodusele, inimese elukeskkonnale ja maastikele tervikuna. Kaudselt mõjutab maastikuilme positiivselt majandusinvesteeringute tegemist. Ka konventsiooni kohaselt on maastik oluline majandusressurss, mille õige kaitse, korraldus ja planeerimine saab kaasa aidata töökohtade loomisele.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2015–2019 on seatud lähiaastate valitsuse tegevuseesmärgid, mille elluviimise konkreetsete tegevused, vastutajad ja tähtajad on määratud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis 2015–2019. Nende tegevuste hulgas on erinevates valdkondades ka arvukalt maastikele suunatud tegevusi, nt maastikupilti kahjustavate kasutusest väljalangenud ehitiste likvideerimine, rahvusparkide kaitsekorralduskavade elluviimine, samuti linnalikes piirkondades liikuvuskavade koostamise, jalgsi käidava ja kergliikluseks sobiva ruumi väljaehitamise toetamine jpm.

Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“ sätestab riigi kestliku ja tasakaalustatud ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused eesmärgiga saavutada Eestis otstarbekas ruumikasutus. Planeeringu konkreetne arengueesmärk on tagada elamisvõimalused Eesti igas asustatud paigas. Maastikega seonduvalt on selles otseselt käsitletud otseselt rohetaristu strategia loomist ning erinevate maastikuväärtuste hoidmist. Samuti rõhutatakse vajadust välja töötada Eesti rahvusmaastike määratlemise ja nende säilimist tagavad tingimused.

Maastikega seonduvaid eesmarke on integreeritud ka erinevatesse arengu- ja tegevuskavadesse:

Eesti Maaelu arengukavas 2014–2020 on elurikkus ja maastikud käsitletud omaette alateemana ning oluliseks peetakse nii nende mitmekesisust, mosaiiksust kui liigirikkust, aga ka traditsioonilisi tõuge ja sorte, samuti looduskaitselikelt väärtuslikke poollooduslikke kooslusi ehk pärandkooslusi ning väärtuslikke maastikuelemente nagu näiteks kiviaiad.

Transpordi arengukava 2014–2020 üldeesmärgiks on, et Eesti transpordisüsteem võimaldaks inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel. Arengukava lähtub põhimõttest, et liikumisvõimalused mõjutavad oluliselt inimeste elukvaliteeti. Transpordisüsteem peab võimaldama ohutut ja keskkonnasäästlikku liikumisvõimalust kõigile inimestele. Selle korraldamisel võetakse aluseks üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+“ sätestatud ruumilise arengu põhimõtted. Transpordisüsteemi arendatakse eelistatult viisil, mis aitab kaasa transpordi kliimamõjude ning elu- ja looduskeskkonna mõjude vähendamisele. Sundliikumise vähendamine ja säästlike liikumisviiside osakaalu suurendamise eesmärgiks on parandada keskkonnaseisundit ja vähendada kliimamuutusi. Maakasutuse ja transpordi planeerimine integreeritakse ja uued

arendused sidustatakse ülejäänud ruumiga. Linnade liikuvuse planeerimine lähtub eelkõige parema elukeskkonna kujundamisest. Transpordirajatised muutuvad kasutajasõbralikumaks ning rikastavad elukeskkonda. Nende eesmärkide realiseerimine tõstab ka maastiku kvaliteeti.

Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 eesmärgiks on tagada Eesti kui turismiühikoha konkurentsivõimelisus ja rahvusvaheline atraktiivsus. Külustuselamus peab olema kvaliteetne, külalisharjeline ja turvaline ning igas vanuses ja erivajadustega inimestele ligipääsetav. Arenduskava keskendub Eesti turismile kõige iseloomulikumatele põhiteemadele ja neile tuginevatele turismivormidele – linnaturism, kultuuriturism (sh toidu- ja sporditurism), loodus- ja mereturism ning terviseturism – arendamisele. Ka maastike väärtused on otseselt seotud puhke- ja turismifunktsioonidega, kõrge väärtus, omanäolisus ja kättesaadavus on oluline külustuselamuse alus.

Energiamaajanduse arenduskava aastani 2030 rakendamisel peab vähenema energia tootmiseks vajalik loodusressursside tarbimine ning energiavarustusega kaasnev tervisemõju. Vähem saastavam tootmis- ja liikumisviis loob tervislikuma elukeskkonna. Eraldi on olemas Eesti taastuvenergia tegevuskava aastani 2020. Taastuvate loodusvarade kasutus fossiilkütuste asemel võimaldab fossiilkütuste varude säilimist majanduslikult tasuvama ja keskkonnasõbralikuma alternatiivse kasutusviisi leidmiseni ning samaga ka maastike säilimist ja kasutamist inimese igapäevase elukeskkonna vajadustest lähtudes. Rakendamisel tagatakse rohevõrgustiku sidusus energia saamise ja kasutusega seotud tegevustel. Kaudselt toetab arenduskava elluviimine Euroopa maastikukonventsiooni eesmärgid.

Looduskaitse arenduskava aastani 2020 üheks olulisemaks strateegiliseks eesmärgiks on maastike mitmekesisuse säilitamine. Maastikku nähakse loodusliku mitmekesisuse elupaigatüüpi tasandina ning sõltuvalt konkreetsest alast tagatakse nende kaitse kas seisundi või protsessina (puutumatus tagamisena või hooldamise ja taastamisena). Maastikul kui elukeskkonnal tunnustatakse nii ökoloogilist, majanduslikku kui ka kultuuriloolist (sh teaduslikku) väärtust ning maastikukaitset kui valdkondadevahelist tegevust.

Muinsuskaitseameti arenduskava kohaselt on muinsuskaitse kui valdkond tervikuna liikunud objektipõhiselt kaitset keskkondlikule – mälestisi väärtustatakse koos neid ümbritseva keskkonnaga, st ümbritseva maastikuga ning sellest lähtutakse otsuste langetamisel. Kaasaegse muinsuskaitse eesmärgiks on säästev areng ja mitmekesine elukeskkond. Kultuuripärandi säilimiseks ja uute väärtuste loomiseks on vajalik võimalikult paljude osapoolte (kultuuripärandi omanikud, uurijad, huvilised) kaasamine muinsuskaitsetegevusse, samuti kultuuripärandiga arvestamine erinevate avalike institutsioonide otsustusprotsessides.

Metsanduse arenduskava aastani 2020 lähtub jätkusuutliku metsamajandamise kontseptsioonist, mille kohaselt tuleb metsi majandada ulatuses ja viisil, mis tagab nende mitmekesisuse, uuenemisvõime, tootlikkuse ja elujõulisuse. Arenduskavaga on määratud metsade majandamise üldised põhimõtted, kahjustatud metsa taastamise ning metsaomanike koolitamise ja teavitamise meetmed, samuti raiete käigus võimalike sobilike struktuurielementide säilitamine.

Ehitusmaavarade kasutamise riiklik arenduskava 2011–2020 kirjeldab ehitusmaavarade kasutamise praegust olukorda, fikseerib kasutamise arendamise strateegilised eesmärgid ning prognoosib kasutamise perspektiive, arvestades looduskaitse- ja muid vajalikke piiranguid. Arenduskava märgib probleeme, mis on seotud ehitusmaavarade kasutamisega: paljud karjäärid on jäänud korrastamata, tihtipeale need tööd venivad ega arvesta kohalike huvideid. Rõhutatakse, et edaspidi peab maavara kaevandamine ja kaevandatud ala korrastamine

toimuma kiiresti, et kohalikel elanikel oleks võimalus kasutada uut maastikku: suplemis- ja kalastamiskõlblikku veekogu, parkmetsa, spordirajatisi. Tuleb kasutada mitmekesisemaid kujundusvõtteid maastiku väärtustamiseks. Arengukava toob esile, et kui seniajani võis ehitusmaavarade kasutamise planeerimist nimetada tehnoloogiakeskseks, siis nüüd on põhiliseks arvestamist vajavaks aspektiks kujunenud looduskeskkond.

Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016–2030 üldeesmärk on riigi huvi elluviimine, mis seisneb põlevkivi kui rahvusliku rikkuse efektiivses ja säästlikus kasutamises ning põlevkivisektori jätkusuutliku arengu tagamises. Selleks tuleb järgneva 15 aasta jooksul ellu viia arengukavas püstitatud kolm strateegilist eesmärki, mis seisnevad põlevkivi kaevandamise ja kasutamise efektiivsuse tõstmises, sellega kaasneva negatiivse keskkonnamõju vähendamises ning põlevkivialase haridus- ja teadustegevuse arendamises. Põlevkivi kaevandamisega (sh üle ujutatud kaevandused ja karjäärid) on muudetud pöördumatult maastikku (sh veekogud) ja põhjavee omadusi. Kaevandamisjärgsed maapinna võimaliku vajumise ning veerežiimi muutustega tekitatud probleemid tuleb lahendada kohalikel omavalistsutel ja riigil, kui kaevandamine on lõppenud rohkem kui 10 aastat tagasi (kokku 142 km²). Selliseid kaevandatud alasid on Kiviõli linnas (kogu kaevandatud ala), Kohtla (31%), Jõhvi (31%) ja Kohtla-Nõmme (26%) vallas ning Kohtla-Järve linnas (22%).

Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 tulemusena paraneb Eesti riigi valmisolek ja võimekus kliimamuutustega toimetulekuks kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasemel ja selgitatakse välja kliimamuutustele kõige haavatavamad valdkonnad. Arengukava hõlmab kaheksat prioriteetset valdkonda: inimeste ja päästevõimekus; planeeringud ja maakasutus; looduskeskkond; biomajandus; majandus; ühiskond, teadlikkus ja koostöö; taristu ja ehitised; energeetika ja energiavarustus. Kõikide prioritetsete valdkondade eesmärkide täitmine toetab kas otseselt või kaudselt Euroopa maastikukonventsiooni eesmärke.

Maastikukonventsiooni rakendamine eeldab koostööd ja eesmärkide ühildamist eri valdkondade vahel. Siin võib näitena tuua looduskaitse ja põllumajanduse ühishuvi objektiks olevad poollooduslikud kooslused, mis on tekkinud inimtegevuse tulemusena ja mida iseloomustab ühelt poolt suur looduslik liigirikkus, teiselt poolt on tegemist traditsiooniliste põllumajandusmaastikega, mille hooldamist ja taastamist toetatakse lisaks looduskaitsele ka põllumajandusmeetmetega. Erinevaid valdkondi siduv tegevus on ka ruumiline planeerimine, ühendades vastavalt planeeringuliigile arengu- ja tegevuskavade ruumilise väljundi käsitletavalt territooriumil, milleks võib olla riik, maakond või kohalik omavalitsus (linn ja vald). Planeerimisseadus võimaldab koostada teemaplaneeringuid, mis seovad erinevaid eesmärke, nt ehitustingimused seotud maastiku kvaliteedieesmärkidega või puhkealad seotud ettevõtluse arendamisega. Ruumilised meetmed võivad olla omavahel ka konfliktis, nt planeering vs kaitse-eeskiri või riigi vs KOVi/maaomaniku huvi maavaru kaevandamissoovi puhul. Samuti võib praktikas juhtuda, et eri tasandi planeeringute vahel tekib vastuolu, kuigi seaduse mõtte kohaselt peaks detailsema astme planeering lähtuma üldisemast. Sellega tekib olukord, kus kavandatud lahendus ja ühiskondlik kokkulepe, milline üks ala võiks tulevikus olla, võib mitmel korral sisuliselt muutuda. Kõige sagedamini esineb seda olukorda üldplaneeringuid muutvate detailplaneeringute puhul.

Maastik on Eesti erinevatesse poliitikatesse, strateegiatesse ja arengukavadesse integreeritud laiapõhjaliselt. Eesmärgid ja põhimõtted on sõnastatud piisavalt, probleemid seisnevad pigem nende rakendamises, mida on käsitletud erinevate temade puhul artikli 6 juures.

Artikkel 6. Erimeetmed

Artikkel käsitleb konventsiooni osapoolte riiklikul, piirkondlikul või kohalikul tasandil rakendatavaid meetmeid.

A. Teadlikkuse tõstmine

Iga konventsiooniosaline kohustub tõstma kodanikuühiskonna, eraõiguslike organisatsioonide ning ametiasutuste teadlikkust maastike väärtusest, rollist ja muutustest.

Maastikuteadlikkus on eelduseks maastike kvaliteedi tõstmisele suunatud tegevuste kavandamiseks ning vajalik kõigile, kelle tegevus maastikke mõjutab. Konventsioonist tulenevat kohustust seda tõsta täidetakse ennekõike **erinevatele sihtgruppidele korraldatavate koolituste, seminaride ja nõupäevade, aga ka kirjalike materjalide ja kaasaegse meedia väljundite kaudu**. Siia kuuluvad planeerimise ja ehitatud keskkonnaga seotud koolitused ja nõupäevad, loodus- ja muinsuskaitse ametkondade korraldatavad teema-aastad ja -kuud, teabepäevad ja seminarid, põllumajandusmeetmete ja metsandusalased koolitused ning nii maavalitsuste kui kohalike omavalitsuste korraldatavad üritused. Teadlikkuse tõstmisel igas eas on suur roll ka muuseumidel, botaanika- ja loomaaedadel, õppeasutustel ja meediakanalitel. Samamoodi omavat kasvatavat tähtsust erinevad ruumilist infot pakkuvad andmebaasid ja e-rakendused (Maa-ameti Xgis ja WMS-teenus, erinevad kaardirakendused oma infokihtidega jmt).

On korraldatud ka mitmeid spetsiaalselt maastikukonventsiooni tutvustavaid üritusi, suurim neist 2014. aasta kevadel Tallinnas toimunud rahvusvaheline Balti Maastikuforum. Rahvusvahelises plaanis on Eesti varasemate maastikukonventsiooni toetavate ja teadlikkust tõstvate tegevustena võimalik esile tõsta veel Tallinna deklaratsiooni looduse ja kultuuri ühtsusest (1983), Euroopa Rohelise Pealinna algatust (2006) ja Läänemere planeerimise, energiajulgeoleku ja transpordialast koostööd kinnitavat VASAB-i deklaratsiooni (2014).

Konventsiooniga liitumisel on oluline **luua spetsiaalne maastike koduleht**, nt seotult Keskkonnaministeeriumi kodulehga, mis pakuks erinevat maastikualast teavet planeerimise, kaitsemeetmete, hooldamise ja rahastusvõimaluste kohta. Kuna maastikealane teave on eri valdkondade vahel killustatud, siis tervikpildi saamiseks on vajalik koondada see ühte kõigile kättesaadavasse kohta.

Vajalik on ka **maastikuteadlikkuse tõstmisele suunatud õppe- ja teabematerjalide täiendamine**. Vastavalt vajadusele ja sihtrühmale võivad need olla suunatud nii alg- ja põhikooli õpilastele, gümnaasiumitasemele kui kõrgkoolide erinevatele õppeprogrammidele. Üldsuse teavitamiseks ning huvi tekitamiseks maastike väärtustamiseks ja hooldamiseks aitavad kaasa nii artiklid, saated kui interneti- ja trükitud materjalid.

B. Väljaõpe ja haridus

Iga konventsiooniosaline kohustub edendama:

- a. *maastike hindamise ja korralduse spetsialistidele pakutavat väljaõpet;*

- b. maastikupoliitika, -kaitse, -korralduse ja -planeerimise alaste multidistsiplinaarsete koolituste korraldamist era- ja avaliku sektori ning muude asjaomaste ühingu esindajatele;*
- c. maastike väärtusi ning nende kaitset, korraldust ning planeerimist käsitlevate kooli- ja ülikoolikursuste korraldamist vastavate õppeainete raames.*
- a. Maastike hindamise ja korralduse spetsialistide koolitust antakse Eestis päris mitmes kõrgkoolis ning erinevatel erialadel. Otseselt on maastike kvaliteedi tõstmisele suunatud järgmised erialad: maastikuarhitektuur Eesti Maaülikoolis ja Tallinna Tehnikaülikoolis; arhitektuuri, urbanistika ja linnaplaneerimise erialad Eesti Kunstiakadeemias, Tallinna Tehnikaülikoolis ning Tallinna Tehnikakõrgkoolis; maastikukaitse ja -hoolduse, keskkonnakaitse, linna- ja tööstusmaastike korralduse, samuti maakorralduse ja kinnisvara planeerimise erialad Eesti Maaülikoolis, aga ka linnakorralduse magistriõpe Tallinna Ülikoolis. Maastike kui füüsilise keskkonna ja elupaigaga tegelevad geoloogia ja geograafia, aga ka erinevad bioloogia ja ökoloogiaga seotud erialad Tartu ja Tallinna ülikoolides. Samades õppe- ja teadusasutustes tegeletakse keskkonna ja selle osana ka maastiku erinevate tehniliste aspektide korraldamisega keskkonnatehnoloogia ja geotehnoloogia erialadel; loetellu võib lisada veel mäenduse ja teedehituse erialad Tallinna Tehnikaülikoolis. Maamõõtmist, põllu- metsa- ja veemajandust saab õppida Eesti Maaülikoolis. Kutsehariduskoolides on maastike korralduse ja kvaliteedi tõstmisega otseselt seotud Luua Metsanduskoolis, Hiiumaa Ametikoolis, Räpina Aianduskoolis ja Tallinna Kopli Ametikoolis õpetatavad keskkonnakaitse, metsanduse, aianduse ja maastikuehituse erialad.
- b. Koolitusprogramme sihtgruppidele, kelle tegevus ja otsused maastikke mõjutavad, korraldatakse maastikupoliitikast, -kaitsest, -korraldusest ja -planeerimisest mitmetes valdkondades. Näiteks korraldab Keskkonnaamet erinevaid üritusi (seminare, infopäevi, koolitusi, õppepäevi) nii maahooldajatele, kohalikele elanikele, kohalike omavalitsuste spetsialistidele kui teistele huvilistele loodus- ja kultuurmaastiku hoidmisest ja hooldamisest (nt infopäev vanade hoonete korrastamisest, õppepäev puit- ja kivihoonete renoveerimisest, seminar veskipärandid). Erinevatel poollooduslike kooslustega seotud teemadel on toimunud nt seminarid „Hobune hoiab karjamaad”, „Puisniitude hooldamine”, „Elavad külamaastikud – taluloomad rahvusparkides” ning „Väärtuslikud maastikud ja nende kasutamine” jne). Olulisena võib välja tuua ka Keskkonnaameti poolt korraldatavad piirkondlikud arutelud kohalike elanikega kaitstavate alade loodusväärtusest. Põllumajandusvaldkonnas on olulised Maaelu arengukava raames toetuste taotlejatele korraldatavad koolitused, mille läbimine on teatud juhtudel ka toetuse saamise tingimuseks, nt on kohustuslik läbida temaatiline koolitus poollooduslike koosluste hooldamise toetuse, samuti keskkonnasõbraliku majandamise toetuse saamiseks. Kultuuripärandiga seoses korraldab Muinsuskaitseamet järjepidevalt erinevatele sihtgruppidele suunatud teoreetilise ja praktilise suunitlusega teabepäevi ning koolitusi. Muinsuskaitseamet nõustab ka mälestise omanikke, kohalikke omavalitsusi ning planeerimis-, projekteerimis-, restaureerimis- ja ehitustöödega tegelevaid ettevõtteid. Planeerimisvaldkonnas korraldatakse pidevalt koolitusi erinevatele sihtgruppidele nii riigi, maakonna kui kohalikul tasandil. Näitena võib siin tuua Pärnu kolledži koolitusseeria „Ruumilise planeerimise täiendusõpe”, mille eesmärgiks oli pakkuda praktikutele võimalust end arengutega kursis hoida. Kohalikud omavalitsused tellivad ja korraldavad samuti vastavalt vajadusele koolitusi nii oma töötajatele kui elanikele.

Iga-aastaselt korraldatakse linnade ja valdade päevi. Nii praktilisi kui teadlikkuse tõstmisele suunatud koolitusi korraldavad paljud eriala- ja kodanikuühendused: Eestimaa Looduse Fond, Eesti Ornitoloogiaühing, Eesti Külaliikumine Kodukant, Eesti Kommunaalmajanduse Ühing, Eesti Looduskaitse Selts, Eesti Muinsuskaitse Selts, Looduse Omnibuss jpt.

- c. Konventsioon kohustab osapooli edendama maastike väärtusi ning nende kaitset, korraldust ning planeerimist käsitlevate kooli- ja ülikoolikursuste korraldamist vastavate õppeainete raames. Keskkonnaalaldkonnas võib siin esile tõsta Keskkonnaameti poolt lasteaedadele ja koolidele pakutavaid keskkonnahariduslikke õppeprogramme, mis tutvustavad maastikke, nende kujunemist, majandamist ja seoseid kultuuriga (nt programmid Harilaid kui liikuv maa, Jääaja kingitus Viitna, Pinnamood Vällamäe matkarajal, Piusa jõe ürgoru maastikukaitseala õppeprogramm, rahvusparkide maastikud jt). Samuti keskkonnahariduse keskuste, loodusmajade ning muuseumide poolt korraldatavaid kursuseid, loengusarju ning õpitubasid.

Hetkel on puudus üldhariduskoolide õpetajatele suunatud ruumiharidust käsitlevatest juhendmaterjalidest. Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi toel on väljatöötamisel valikkursus, mille eesmärgiks on soodustada ja toetada arhitektuuri ja elukeskkonna kavandamise ja arendamise alustamiste õpetamist ja omandamist üldhariduskoolis. Ühe edasise tegevusena tuleks üldhariduskooli õppekavade uuendamisel ning õppematerjalide koostamisel läbivate teemade osas käsitleda laiemalt ka maastikku.

Kõrghariduses on samuti oluline, et maastikega suuremat puutumist omavate erialade (nt teedeehitus, mäeinsenerid, metsandus, aiandus, antropoloogia jne) õppekavadesse oleks liidetud maastike õpe. Üheks selles vallas juba toimivaks tegevuseks on Tallinna Ülikooli maastiku ja kultuuri keskuse tegevus inimese ja looduskeskkonna vaheliste ruumiliste suhete ja nende avaldumise vormide uurimisel. Ka maastikuarhitektuuri eriala TTÜ-s on seadnud strateegiliseks eesmärgist ühisõppe pakkumise teiste TTÜ maastikega seotud erialadega (mäeinsenerid, teedeinsenerid, keskkonnainsenerid).

C. Maastike identifitseerimine ja hindamine

1. Kaasates huvitatud osapooli aktiivselt, nagu sätestatud artikli 5 lõikes c, ning püüdes suurendada teadmisi oma maastikest, kohustub iga konventsiooniosaline:

- a. i identifitseerima oma territooriumi maastikud;*
- ii analüüsima nende omadusi ning neid ümberkujundavaid jõude ja mõjureid;*
- iii jälgima muutusi;*
- b. hindama identifitseeritud maastikke, võttes arvesse asjaomaste huvirühmade ning kohalike elanike poolt maastikele omistatud väärtusi.*

2. Maastike identifitseerimisel ja hindamisel toimub artikli 8 kohaselt Euroopa tasandil konventsiooniosaliste vahel kogemuste ja meetodikate vahetus.

1. Maastike identifitseerimise ja hindamise eesmärk on neid analüüsida, määrata sobivaim kasutusviis, selgitada välja kaitset väärivad alad ning tegevused, mis on nende maastike omaduste säilimiseks vajalikud. Maastikke iseloomustavateks omadusteks peetakse näiteks pinnamoodi, liigestatust, maakasutust, majandustegevuse ja asustuse paiknemist, samuti

kultuuri- või loodusväärtuslikkust, ilu jne. Maastikke identifitseerivad ja hindavad erinevad eksperdid, võttes sealjuures arvesse kohalike elanike ning huvigruppide nagu maaomanike, puhkajate, matkajate või ettevõtjate arvamusi. Identifitseerimine ja hindamine peab lähtuma vajadustest, sellega ei peaks tegelema tegelemise enda pärast.

Identifitseerimis- ja hindamistegevused Eestis:

Kõikides planeeringuliikides. Ruumilise planeerimise kui olemuselt valdkondade ülese tegevuse eesmärk on luua eeldused tasakaalustatud ruumilise arengu ja kvaliteetse elu- ning ehitatud keskkonna kujunemiseks. Elukeskkond laiemas mõttes on kogu elutegevuseks vajalik ruumiline keskkond tervikuna (elu-, tegevus- ja ettevõtluskeskkond), milles inimene viibib ning mida ta maastikuna tunnetab. Elukeskkond võib sisaldada väga palju erinevaid väärtusi – loodus-, identiteedi-, kasutus-, kultuuri, ajaloo- ja esteetilist väärtust jne. Erinevad väärtushinnangud on aluseks kujutlusele soovitatavast tulemusest, mis peab edasi kandma ja arendama olemasolevaid väärtusi, looma uusi ning olema seejuures turvaline ja kasutajasõbralik. Seega on maastike identifitseerimine ja hindamine planeeringute koostamisel kõiki planeeringuliike läbiv tegevus ka sel juhul, kui planeeringu eesmärk ei ole otseselt maastikuga seotud. Ülalpool nimetatud planeeringute puhul on seatud eesmärgiks keskendumine kindlatele maastikuliikidele, -elementidele ja -väärtustele, et tagada planeeringu koostamise korraldajale ja otsustajale piisav ning asjakohane teave nendega arvestamiseks.

Planeeringutega seonduvalt on spetsiaalselt maastikele suunatud mitmeid **erinevaid meetodikaid ja juhendeid**: nt väärtuslike maastike hindamise meetodika (2001), soovitud maastikuhoolduskavade koostamiseks (2002), linnade miljööväärtuslike hoonestusalade meetodika (2004) ja maapiirkonna miljööväärtuslike alade käsitlemise juhend (2011).

Planeeringute koostamisel on seadusest tulenev kohustus kaasata protsessi avalikkus. Kohustuslikuks planeerimismenetluse osaks on nii planeeringu lähteseisukohtade tutvustamine huvitatud isikutele ja asutustele kui ka vastuvõetud planeeringu tutvustamine puudutatud isikutele ja laiemale avalikkusele. Selle käigus on isikutel õigus esitada ettepanekuid pakutud lahenduse kohta ning vajadusel korraldatakse avalik arutelu. Planeerimisseadus näeb ette ka kehtestatud planeeringute vaidlustamise korra, mille kohaselt on igal isikul õigus planeeringu (v.a üleriigiline ja maakonnaplaneering) kehtestamise otsus 30 päeva jooksul vaidlustada, kui ta leiab, et otsus on vastuolus avaliku huviga, on rikutud tema õigusi või piiratud vabadust.

Kõik loodusväärtuste uuringud. Nii objekti kaitse alla võtmisel, kaitsekorra määramisel kui muutmisel viiakse läbi uuring, mille käigus hinnatakse alal olevaid väärtusi, mis põhjendavad selle kaitse all olemist ning valitud kaitsereežiimi sobilikkust. Kaitse alla võtmise eeldusteks on nende ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Lisaks eelnevale on maastike hindamise ja identifitseerimise seisukohalt oluline kaitstavatele loodusobjektidele koostatava kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine kaitsekorraldusperioodi lõpus. Selle käigus hinnatakse kava elluviimist, loodusobjektide väärtusi, sh maastikuväärtusi ja eesmärkide saavutamist. Läbiviidud uuringute ning inventeerimise tulemustega on huvitatud isikutel võimalik tutvuda objekti kaitsekorra määramise või kaitsekorralduskava koostamise käigus, mil Keskkonnaamet teavitab maaomanikke nende maale jäävatest loodusväärtustest. Üha rohkem tegeletakse kaitsealadel kultuuripärandi kaitse ja uurimisega, koostatud on mitmeid asustuse ja maakasutuse uuringuid – näiteks Matsalu rahvusparki külade uuring, projekt „Lahemaa mälumaastikud 2007–2010” ja selle jätkuprojekt aastatel 2015–2017. Samuti on moodustatud Lahemaa Rahvusparki ehituspärandi töögrupp, kuhu kuuluvad erinevate valdkondade esindajad ning kohalikud elanikud.

Kultuuripärandi uuringud. Siia alla kuulub näiteks Muinsuskaitseameti tegevus, riiklikud arengukavad „Maa-arhitektuur ja -maastik. Uurimine ja hoidmine” (perioodid 2007–2010 ja 2012–2015, samasisuline tegevus jätkub Kultuuriministeeriumi iga-aastaselt toetusel Eesti Vabaõhumuuseumi Maa-arhitektuuri Keskuses) ja „Eesti ajaloolised looduslikud pühapaigad. Uurimine ja hoidmine” (perioodid 2008–2012 ja 2015–2020), RMK pärandkultuuri inventuur ja erinevates teadus- ja haridusasutustes tehtav uurimistöö. Lisaks kohalikul tasandil tehtavad uuringud (nt planeeringute koostamise ja keskkonnamõtjude hindamise käigus). Muinsuskaitseamet teeb koostööd Eesti teadus- ja mäluasutustega nii uuringute koostamisel kui nende tulemuste rakendamisel. Korraldatud on näiteks muinsuskaitsealade inventeerimised, kultuuripärandi maakondlikud ülevaated, mitmete hooneliikide alusuuringud, 20. saj arhitektuuri inventeerimine jpm. Kultuuriväärtuslikud objektid (asjad) tunnustatakse mälestiseks uuringu (eksperdi hinnangu) alusel ning asja mälestise tunnustele vastavuse hindamisel arvestatakse, kas sellel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus. Niisiis erinevate uuringutega kaardistatakse ja hinnatakse olemasolevaid väärtuseid ning tehakse ettepanekuid nende säilitamiseks kas riiklikul tasandil (kultuurimälestisena muinsuskaitsealade alusel), kohalikul tasandil (väärtusliku ala või üksikobjektina planeerimisseaduse alusel) või esiletoomiseks erinevate tasandite planeeringutes. Muinsuskaitseameti uuringutest saadav info on avalikult kättesaadav Muinsuskaitseameti kodulehel ja kultuurimälestiste riiklikus registris.

Keskkonnamõju hindamine nii planeeringute kui olulise mõjuga tegevuste puhul. Seaduse kohaselt analüüsitakse keskkonnamõju hindamise käigus muu hulgas kavandatava tegevuse ja selle reaalselt alternatiivsete võimalustega eeldatavalt kaasnevat mõju maastikele, samuti kaitstavatele loodusobjektidele ja kultuuripärandile. Järelevalvet keskkonnamõju hindamise üle teeb Keskkonnaministeerium ja selle haldusala. Seadus sätestab olulise mõjuga tegevused, milleks on nt tuuleelektrijaama püstitamise veekogusse, pealtmaa kaevandamine suuremal kui 25 hektari suurusel alal, metsa raadamine suuremal kui 100 hektarilisel alal, suuremate kiirteede ja raudteede ning sadamate ehitamine. Olulise keskkonnamõju kaasa toova tegevuse kavandamisel on kohustuslik hinnata kavandatava tegevuse keskkonnamõju, mis võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara. Oluline on välja tuua, et keskkonnamõju hindamisel tegeletakse praegu valdavalt vaid negatiivsete mõjude hindamisega maastikule, kuid võiks/peaks hindama ka positiivseid mõjusid. Samamoodi peaks põhjalikumalt hindama kavandatavate muudatustega kaasnevaid sotsiaalmajanduslikke aspekte ja kumulatiivseid mõjusid. Viimased on lihtsustatult öeldes ühendatud mõjud – ühest kavandatavast tegevusest lähtuv mõju ei pruugi olla oluline, kuid kombineerituna teiste tegevuste mõjudega ajas ja ruumis, võib see muutuda märkimisväärselt oluliseks. Keskkonnamõju hindamise puhul kaasatakse huvitatud osapooli erinevates protsessi staadiumites. Menetlusosalisi teavitatakse esmalt nii juhul kui kavandatavale tegevusele mõju hindamine algatatakse kui ka juhul kui see jäetakse algatamata. Lisaks avalikustatakse keskkonnamõju hindamise programm ning keskkonnamõju hindamise aruanne. KeHJS seletuskirja kohaselt tuleks juhul, kui kavandatava tegevusega võib kaasneda eeldatavalt oluline keskkonnamõju, seda tegevuse mõju tingimata hinnata ning seda eelkõige seetõttu, et tagada avalikkusele võimalus protsessis osalemiseks (esitades keskkonnamõju hindamise dokumentide kohta ettepanekuid ja vastuväiteid jne).

Mõju hindamine ökosüsteemi teenustele/hüvedele. Globaalse elurikkuse strateegia (CBD) ja Euroopa Liidu elurikkuse strateegia näevad ette looduse sotsiaalmajanduslikku hindamist ja kohustavad arvestama tulemustega otsuste tegemisel. Ökosüsteemi teenused on inimeste jaoks vajalikud ökosüsteemide omadused, mida liigitatakse järgnevalt: varustavad; süsteemi

reguleerivad; elutegevust toetavad ning kultuurilised. Hinnatakse kavandatava tegevuse mõju nendele. Sõltuvalt kasutatavast kontekstist on võimalik ka defineerida, mis kasu me maastikust saame, nt puhkemajanduslikku. Kasutusvõimalused: instrumendina ruumilisel planeerimisel, kaitsemeetmete rakendamisel ja keskkonnamõtjude hindamisel.

Maa maksustamise eesmärgil viiakse perioodiliselt läbi **maa korralist hindamist** (Maa hindamise seadus § 5 lg 1). Selle tulemusena leitakse maa väärtus tsoonide ja sihtotstarvete või kõlvikute kaupa. Korralise hindamise tulemused vormistatakse hinnatsoonide kaartidena ja maa väärtuste loeteluna hinnatsoonide ja sihtotstarvete kaupa. Hindamise tulemused on avalikud ning huvitatud isikutel on õigus neid vaidlustada. Praktikas ei ole perioodilise hindamise tingimus siiski täidetud, kuna täna on viimasest hindamisest möödunud juba 15 aastat. Seni on Eestis seda läbi viidud kolmel korral: 1993., 1996. ja 2001. aastal. Hetkel on menetluses seadusemuudatus, mille kohaselt tuleb edaspidi maa korraline hindamine läbi viia igal neljandal aastal.

Põllumajandusmaa hindamine. Eestis on ligi 950 tuhat hektarit sellist põllumaad, kuhu taotletakse põllumajandustoetusi. Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) hallatavate toetuste saamise üheks eelduseks on nende alade kaardistamine ja kontroll pädeva asutuse poolt. Vähemalt 5% aladest mõõdetakse iga aasta kohapeal üle. Lisaks korrigeeritakse põllu piire ortofotode alusel, selliselt uuendatakse kõik piirid vähemalt nelja aastase intervalliga. Praegu töötatakse välja maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse muutmise eelnõu, kuhu lisatakse peatükk väärtuslikust põllumajandusmaast. Eesmärk on edaspidi enam kaitsta keskmisest paremate (kõrgema boniteediga) muldadega põllumajandusmaid seeläbi, et piiratakse nende maade kasutusotstarbe muutmist. Väärtuslikke põllumaid kajastatakse ka maakonna- ja üldplaneeringutes.

Maastike seisundit hinnatakse Eestis ka riikliku keskkonnaseire **eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire** alamprogrammi raames. Seire eesmärk on muu hulgas maastikel asetleidvate muutuste kindlakstegemine ja jälgimine ning võimalike arengusuundade prognoos. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire alamprogrammis on kolm maastikuseire alamprogrammi: maastike kaugseire, põllumajandusmaastike seire ja rannikumaastikuseire. Programme koordineerib keskkonnaagentuur. Rannikumaastike seiratavateks parameetriteks on: maakasutus, maastiku paigaseline struktuur, maastikuprofiil ning liigid. Eesmärgiks on välja selgitada rannikumaastike mitmekesisust, optimaalseid kasutusviise ja kaitsevajadusi. Kaugseiret kasutatakse näiteks metsade lageraialade, suurjärvede roostike ja rannikumere muutuste hindamiseks. Põllumajandusmaastike seire eesmärgiks on regulaarse ülevaate saamine erineva intensiivsusega põllumajandusmaastike struktuuri teisenemisest ning erinevate kõlvikute ökoloogilisest seisundist. Keskkonnaagentuur on kaalunud vajadust arendada põllumajandusmaastike seire alusel välja Eesti maastikuseire programm, mis võimaldaks paremini hinnata maastike muutusi ja trende. Maastikuseire programmi eesmärgi seades püütakse arvestada teiste eluslooduse mitmekesisuse seire alamprogrammide eesmärgi ja lähiaja vajadust hinnata ja kaardistada ökosüsteemiteenused.

Hüljatud ja rikutud maastike kaardistamine. Üle-eestilist ja ühtset hüljatud ja rikutud maastike kaardistamist Eestis läbi ei ole viidud ning seda lausaliselt teha ei ole ka otseselt vajalik. Samas kaardistatakse rikutud maastikke erinevates valdkondades, nt endised kaevandamisalad, mis pärast maavara kasutamise lõpetamist on kohustus korrastada. Nii on 2013–2015 maakondade kaupa koostatud/läbi viidud kaevandamisega rikutud ja mahajäetud ehitusmaavarade karjääride revisjonid. 15 maakonnas on riigi omandis olevatel maadel leitud ja üle vaadatud 169 kunagist karjääri, mille korrastamise ettevalmistavate töödega on alustatud. Samuti hinnatakse veerežiimi muutmise või turbakaevandamise tulemusena rikutud

turbaalade taastamise vajalikkust ja võimalikkust. Näiteks aastatel 2005–2008 koostas Eesti Geoloogiakeskus põhjaliku uurimistöo mahajäetud freesturbakaevandamise alade pindalast, paiknemisest, seisundist ning edasistest kasutusvõimalustest, et koguda infot, millised alad uuesti kasutusse võtta ning millised korrastada. Tehti kindlaks, et Eestis on pärast kaevandamist maha jäetud turbaalasad (ehk jääksoid) ligikaudu 80 tk, kogupindalaga ~9800 ha, millest üle 6000 ha on turbavaru täielikult kaevandatud. Kinnitatud on kaevandamisega rikitud mahajäetud turbaalade nimekiri, mille eesmärgiks on nimekirjas olevate hüljatud turbaalade lõpuni kaevandamine ning hilisem korrastamine. Samuti on välja selgitatud korrastamiseks sobilikud jääksoid ning koostamisel on nimekiri kaevandamiseks sobivatest turbaaladest.

2009. aastal valmis Riigikontrolli audit **ehitusmaavaradest**. Selle kohaselt on Eestis ca 30 karjääri kogupindalaga üle 200 ha, mis vajavad korrastamist. Lisaks on korrastamata väga vanad karjäärid, mis on avatud nõukogude ajal ja millel pole kehtivaid kaevandamislubasid. Näiteks nõukogudeaegsed suurkarjäärid – Maardu, Harku, Vasalemma, Rummu, Kunda-Aru, Karinu, Kamariku, Rõstla, Anelema jt. – on tänase päevani korda tegemata. Paljudes sellistes karjäärides on veel kaevandamata maavaravaru. Ammendunud karjääride ja nende korrastamise tähtsuse alahindamine avaldub ka keskkonnamõju hindamise vähesuses. Karjääride sulgemise korral on neid algatatud vaid üks – Tondi-Väo karjääris Harjumaal.

2016. aastal valmis Riigikontrolli audit **ohtlike ehitiste** kohta. Selle kohaselt puudub Eestis terviklik ülevaade ohtlike hoonete arvust Eestis. Päästeameti hinnangul oli neid 2015. aastal üle 1200. Riigikontroll viis auditi läbi 12 linnas ja 3 vallas ning tõi välja, et KOV-id peaksid oma territooriumil olevatele ohtlikele ehitistele rohkem tähelepanu pöörama ja nõudma nende lammutamist või ohutuks muutmist. Samuti tõi audit välja, et lisaks hoonetele võivad inimestele ohtu põhjustada ka muud ehitised, nagu nt katmata kaevud, maa-alused mahutid ja keldrid.

Linnaruumi kujunemise ja linnaelu praktikate suunamisel koostatakse ruumilisi strateegiaid, visioone ja arengukavasid, mille käigus tehakse erinevaid uuringuid ja hindamisi. Eriti hindamised on tihti väga üldsõnalised ja deklaratiivsed, olemasolevate uuringutega seostamata ja kui vajalikke alusuuringuid pole, siis ei tooda ka hindamistes enamasti esile uute uuringute vajadust. See tingib, et linnaelu planeerimiskorralduses ja -praktikas on hindamised pigem alakasutatud. Linnaruumi arengut suunavaid otsuseid tehakse sageli kiirustades ning tihti ka ilma põhjalike eelnevate uuringute või kaasamisprotsessideta. Linnamaastike ja linnaliste rohevõrgustikega arvestamine jääb seetõttu valdavalt teisejärguliseks, mõjutades omakorda alanevate planeerimistasandite/detailplaneeringute ja ehitusprojektide kvaliteeti, tervisliku linnakeskkonna saavutamist. Linnaruumi arengut suunavad pigem individuaalsete projektide lahendused kui terviklik tasakaalustatud üldplaneering või arengukavad.

Maastikuökoloogilised ja kultuurmaastiku uuringud kõrgkoolides. Eestis on läbi viidud ning käimas suur hulk kohalikke ja rahvusvahelisi maastikule keskendunud teadus- ja rakendusuringute projekte. Mõned näited:

Näide 1: Tallinna Ülikool osaleb Euroopa Komisjoni rahastatud teadusprojektis Euroopa maastikupärandi jätkusuutlik tulevik: maastiku funktsioonide ja väärtuste mõistmine, korraldus ja kaitse (*Sustainable futures for Europe's HERitage in CULtural landscapES: Tool for understanding, managing, and protecting landscape functions and values*). Projekti eesmärgiks on jõustada avalikkust ja erasektorit, et kaitsta, hooldada ja planeerida

kultuurilise, ajaloolise ja arheoloogilise väärtusega jätkusuutlikke maastikke kohalikul, riiklikul ning pan-Euroopa skaalal.

Näide 2: Tartu Ülikool osaleb EU-ERANET projektis smallFOREST – väikeste metsatukkade maastikuökoloogiline roll põllumajandusmaastike elurikkuse ja funktsioonide mitmekesistamiseks ning inimeste väärtushinnangute uurimiseks; samuti uuritakse metsade ajaloolise järjepidevuse mõju maastikuökoloogilise teenuse kvaliteedi pakkumisele; lisaks negatiivse teenuse – puukide – maastikuökoloogia uuring.

Näide 3: Tallinna Ülikooli Maastiku ja kultuuri keskuse teadusgrupi grant „Maastikupraktika ja -pärand”, milles uuriti maastikupraktikat kui maastiku ja pärandi vahelist kompleksse koosmõju strateegilist dimensiooni. Interdistsiplinaarne uurimus kombineeris kultuurigeograafia, etnoloogia/antropoloogia ja folkloristika lähenemisi. Püstitatud hüpoteesi kohaselt põhjustavad sotsiaalsed muutused maastikku salvestatud praktikates katkestusi/takistusi; nende muutuste tulemusel võivad muutuda mustrid, representatsioonid, pärandiloome, aga ka maastiku praktikad. Projekti raames vaadeldakse neid katkestusi kahetiselt: 1. sotsiaalse muutuse protsess: kuidas sotsiaalsed muutused kantakse üle muutusteks maastikus (praktika muutus); 2. muutuste tagajärg: kuidas praktika muutused peegelduvad mustrites, protsessides, funktsioonides, kontekstides.

Näide 4: Tartu Ülikooli EU-koostööprojekt GREEVEINS ja AGRIPPOOPES – Põllumajandusmaastike ökoloogia rõhuasetusega elurikkuse ja tema pakutavate teenustest inimesele.

Näide 5: Tartu Ülikooli uuring vanade mõisaparkide ja neid ümbritseva alleedest ja metsadest koosneva maastikukompleksi mõjust looduslike liikide levikule ja pagula-elupaik võimalustele.

Näide 6: Eesti Kunstiakadeemia asustuse suunamise ruumimudelite uuring maakonnaplaneeringute kohta / avaliku ruumi kvaliteedi kohta.

Näide 7: Eesti Maaülikool osaleb Euroopa Komisjoni rahastatud ja Suurbritannia juhitud üleeuroopalises teadusprojektis QUESSA (*Quantification of Ecosystem Services for Sustainable Agriculture*, st ökosüsteemi teenuste roll jätkusuutlikus põllumajanduses). Projekti eesmärk on hinnata looduslike ja pool-looduslike koosluste poolt pakutavaid teenuseid põllumajandusele; eesmärgiks on välja arendada meetodid nii põllumajandustootjatele kui ka poliitikutele, et tagada ratsionaalne ja efektiivne maastikukasutus. Näiteks otsitakse projektist vastust küsimusele, et kui suurt rohumaad vajab 10 hektariline rapsipõld, et tagada kogu põllul tolmeldamise ja kahjurite kontrolli teenus”;

Näide 8: Erinevate kõrgkoolide metsanduslikud rakendusuringud: nt liivikutele mikroelupaikadest koosneva mikromaastiku loomise mõju, istandusmetsaalade sidususe hindamine jne. Lisaks erinevad meetodikad, nt lageraiete mõju hindamisest ja konfliktide ennetamiseks maastiku tasandil, metsiste elupaigamaastike parandamisest jne.

Näide 9: Eesti Kunstiakadeemia ja Tallinna Ülikooli uuring riigi omanduses olevate kultuuriväärtuslike ehitiste haldamisest.

Näide 10: Eesti Maaülikool osaleb LIFE+ projektis „Terviklikud planeerimislahendused pool-looduslike koosluste jätkusuutlikuks majandamiseks”. Projekti eesmärgiks on toetada rohumaade elurikkuse ja nende poolt pakutavate hüvede (ökosüsteemiteenuste) säilimist, edendades ökosüsteemipõhist planeerimist ning majanduslikult jätkusuutlikku rohumaade majandamist. Projekti käigus demonstreeritakse rohumaade mitmeotstarbelise kasutuse

võimalusi, mis on aluseks maapiirkondade jätkusuutlikkusele ja stiimuliks kohalikele majandusele.

Näide 11: Erinevad meetodid õpetamisel ja hindamisel. Näiteks Eesti Maaülikoolis kasutatav maastikukarakteristikute meetodika, millega hinnatakse kavandatavate arenduste mõju maastiku omadustele ning seda, kuidas tunnetavad maastiku visuaalseid muutusi kohalikud elanikud ning külalised. Tartu Ülikooli geograafia osakonnas on õpetamisel ja arendamisel maastike hindamise meetodika, statistikud ja mudelid.

Näide 12: Rahvusvaheline E-click projekt kodanike kaasamiseks, millega kutsuti inimesi üles rääkima maastikest ning sellest, milliseid nutilahendusi saab selleks kasutada. Projekti peamiseks eesmärgiks oli muuta ja kujundada inimeste suhtumist Euroopa asjaajamisse ning kutsuda inimesi üles hindama maastikukonventsiooniga sarnaste strateegiate mõju oma igapäevaelule. Projektiga tutvustati inimestele maastiku mõistet, maastikukonventsiooni põhialuseid ja selgitati inimtegevuse mõju maastikele. Eesmärgiks oli julgustada arutelu, luua õppematerjalide ja -meetodite kogu maastikega seotud problemaatika mõistmiseks ning suurendada keskkonnateadlikust. Projekti raames töötati välja mitmekeelsed digitaalsed tööriistad, õppematerjalid ja õpetajate käsiraamat, mis on avalikult kättesaadavad maaülikooli kodulehel.

Maastike omaduste nagu reljeefi, asustusmustrid, maakasutuse, majandustegevuse, elumupiirkondade, erinevate maastikuelementide olemasolu või puudumise, tähtsate elupaikade ja kasvukohtade ning inimtegevuse minevikupärandi demonstreerimiseks kasutatakse **geoinfosüsteemide ja kaasaegse digitaalkartograafia (GIS) võimalusi**. Toetavad geoinfosüsteemid ja kaardirakendused Eestis: Maa-ameti geoportaal ja erinevad kaardirakendused; põlluregister, keskkonnaregister, muinsuskaitseregister, metsaregister, maakataster. Kohaliku tasandi näitena võib tuua Tallinna haljastute infosüsteemi või ajalooliste kaartide rakendused, nt Tartu kohta.

Oluline on **ajalooliselt järjepidevate maastikuelementide ja -struktuuride teadvustamine**. Näiteks järjepidevalt sajaneid kestnud metsamaa säilitamine, kuna tegemist on ökoloogiliselt järjepideva alaga. Hinnanguliselt võib seda olla u 1/3 meie kogu metsamaast. Analoogselt toimub ajaloolise pika järjepidevusega pärandkoosluste tähtsuse, väärtuse ja kaitse teadvustamine. Erinevatest pärandrohumaadest on veel sajan tagasi eksisteerinutest nüüdseks alles jäänud alla kümnendiku. Ka muude elementide ja alade puhul tuleb analüüsida, mida väärtustada, millel on ajalooline, ökoloogiline või muu väärtus ja mida peaks seetõttu kindlasti säilitama. Vastavat analüüsi on võimalik läbi viia nt üldplaneeringu koostamise, maastikuanalüüsi või kindla suunitlusega eriuuringu käigus. Erinevaid maastikuväärtusi tuleks rohkem teadvustada eelkõige kohalikul tasandil, mille soodustamiseks on vajalik kaardiandmete loetavuse edendamine (arhiivide ja Maa-ameti seose arendamine jms).

2. Artikli lõike C punkt 2 toob välja, millised on rahvusvahelisel tasandil kogemuste ja ideede vahetamise kasutegurid. Maastike uurimiseks, identifitseerimiseks ja hindamiseks pole ühtegi universaalselt tunnustatud meetodit, kuid on olemas arvestatav kogemuste baas, mille jagamine on maastikukonventsiooni üks peamisi ideid. Rahvusvaheline koostöö ergutab riike tarvitusele võtma uusi abinõusid: ühendama teadmisi ja kogemusi maastikest, nende väärtustest, aktuaalsetest probleemidest ja poliitikast ning kindlaks tegema need maastikud või probleemid, mis nõuavad rahvusvahelist tähelepanu. Kogemuste vahetamiseks toimuvad regulaarsed kohtumised osalisriikide vahel ning iga kahe aasta tagant konventsiooni üldkonverents.

D. Maastiku kvaliteedieesmärgid

Iga konventsiooniosaline kohustub vastavalt artikli 5 lõikele c toimunud avaliku arutelu järel määrama identifitseeritud ja hinnatud maastikele kvaliteedieesmärgid.

Maastiku kvaliteedieesmärgid võivad olla rahvusvahelised, riiklikud, maakondlikud/piirkondlikud, kohalikud või igaühe isiklikud. Kvaliteedieesmärk seatakse:

Planeeringute puhul kõikidel planeeringutasanditel nii linnas kui maal. Planeering on tulevikuvision keskkonnast, soovitud väärtuspõhine eesmärk, mis lepatakse avalikkust kaasates kokku planeeringu koostamisel. Elukeskkonna kavandamine peab käima ajast ees. Keskkonna kõrge kvaliteedi saavutamine sõltub kõigest asjaosalistest – alates riigist ja omavalitsustest kuni pädevate asjatundjate ja kodanikeni. Valdkondlikke ja halduspiire ületav koostöö ja terviklik lähenemine keskkonna ning esteetilise miljöö kujundamisele ja arendamisele on elukeskkonna kvaliteedi kujundamisel väga tähtis. Selle toimimise aluseks on riigi ja kohalike omavalitsuste ühine arusaam sellest, et ruumiline planeerimine kõigil tasanditel ja planeeringuliikides on tõhus vahend loodus- ja ehitatud keskkonna tasakaalustatud arengu tagamiseks, mis väljendub kvaliteetses kultuurmaastikus. Maastiku kvaliteedikriteeriume on võimalik saavutada lähtudes planeerimisseaduses kirjeldatud planeerimise põhimõtetest. Kõige kõrgemal planeeringutasandil kannab seda mõtteviisi **üleriigiline planeering „Eesti 2030+”**, mis annab suunised koostatavatele maakonnaplaneeringutele, nende kaudu üldplaneeringutele, mis realiseeruvad omakorda detailplaneeringute ja projekteerimistingimustena.

Näited kvaliteedieesmärkide seadmisest eri tasandi planeeringutes:

Üleriigilises planeeringus: väärtuslike maastike, väärtuslike põllumajandusmaade ja rohevõrgustiku säilimist ning toimimist tagavate meetmete määratlemine.

Maakonnaplaneeringutes: väärtuslike põllumajandusmaade, maastike, looduskoosluste ja kultuuripärandi säilitamiseks üldiste kasutustingimuste määramine, samuti puhkealade, looduskeskkonna funktsionaalsuse ja rohevõrgustiku toimimise tagamiseks üldiste kasutustingimuste määramine. Ajavahemikus 1999–2003 määratlesid kõik Eesti maakonnad teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” oma väärtuslikud maastikud ja rohevõrgustiku ning nende üldised kasutustingimused. Praegu vaadatakse neid üle ja ajakohastatakse. Maakonnaplaneeringutes tehtud eeltöö põhjal on algatatud Eesti rahvusmaastike valimine, mis on plaanis läbi viia EV 100. juubeliaastaks.

Üldplaneeringutes: kohaliku tähtsusega kultuuripärandi säilitamise ja kasutustingimuste, samuti kohaliku kogukonda kaasavate miljööväärtuslike alade määramine; üldiste kasutus- ja ehitustingimuste, maakasutuse juhtotstarbe, maksimaalse ehitusmahu, hoonestuse kõrguspiirangu ja haljastusnõuete määramine jpm.

Detailplaneeringutes: ehitise arhitektuuriliste ja kujunduslike tingimuste, samuti haljastuse ja heakorra põhimõtete määramine; arhitektuurivõistluse nõudega alade/juhtude määramine jne. Detailplaneeringutes leiavad väljundi ka inimeste isiklikud eesmärgid maastiku kujundamisel.

Teemaplaneeringutes: planeerimisseadus võimaldab koostada maakonna, valla, linna või nende osade kohta spetsiaalse erisuunitlusega teemaplaneeringud, kus kvaliteedi tõstmine suunatakse konkreetsele teemale või erihuvi all olevale alale. Sellistena võib näidetena tuua ranna-alade ja (maan)teede teemaplaneeringud, merealade ja puhkealade planeeringud jne.

Linnade, maa-asulate ja maastike planeerimisel tuleb rõhku panna kultuuripärandi mitmekesisuse säilitamisele ja väärtustamisele (miljööväärtuslikud alad, muinsuskaitsealad ja

mälestised, pärandmaastikud jms) ning keskenduda ruumilise keskkonna kvaliteedi parendamisele.

Projekteerimis- ja ehitustegevusel. Turvaline, hästitoimiv ja kõrge ehituskunstilise kvaliteediga keskkond on igäühe põhiõigus. Avalik sektor saab kinnisvaraomanikuna ja ehitiste tellijana olla teistele eeskujuks, kui iga olulise avaliku ehitise projekteerimiseks korraldatakse arhitektuurivõistlus (vt Eesti Arhitektide Liidu hea tava juhend). Riik saab ellu viia ka üleriiklikke elukeskkonna hüppelist arengut tagant tõukavaid programme, nt EV 100 arhitektuuriprogramm „Hea avalik ruum” tegeleb linnakeskuste korrastamisega, kuivõrd linnasüdamete muutmine inimsõbralikumaks ja meeldivamaks elukeskkonnaks aitab ühtaegu hoogustada ka ettevõtlust ja vältida linnade laialivalgumist. Urbanistika kui linnakeskkonnale parendamisele suunatud distsipliin tegelebki linnade ja asulatega terviklikult. Ühiskonnas tuleb laiemalt teadvustada, et elukeskkonna kvaliteet ei seisne ainult korrastatud hoonetes, vaid ka nende vahelises avalikus ruumis. Kohalikud omavalitsused vajavad elukeskkonna, sh arhitektuuriga seotud pikaajaliste programmide käivitamisel ja tööshoidmisel riigi tuge.

Ühiskonnas tuleb laiemalt ja jõulisemalt teadvustada ka seda, et iga teedehituse või muu infrastruktuuri projekt mõjutab otseselt inimeste igapäevast heaolu. Seetõttu vajavad ka teedehituse jt taristuprojektid eelnevat väärtuspõhist uuringut, mis selgitab välja loodava ruumi kvaliteedinõuded enne projekteerimise asumist. Täna on Eestis üleliia sageli probleemiks ka transpordi arengusuundade läbimõtlematus, lähteülesandest möödavaatamine, jalakäijate ja jalgratturitega arvestamata jätmine, ruumispetsialistide projekteerimisse kaasamine liialt hilises staadiumis, autokesksus, eelmise sajandi ruumilahendused.

Positiivse poole pealt võib meenutada õhinapõhiste kodanikualgatuste edukaks osutunud võitlusi Tallinna Soo ja Kalaranna tänava inimnäolisuse pärast ning lahingut Kalarannas. Nüüdisaegsed lahendused ja konstruktiivsed diskussioonid peavad olema planeerimis- ja projekteerimisprotsessi ning ehitustegevuse loomulik osa. Kohalikul tasandil vajame enamikus Eesti suuremates linnades läbimõeldumat transpordistrateegiat: ühistranspordi arendamise, kergliiklusteedesse investeerimise jne kava. Taristuprojektide eelarvest peaks protsent minema maastikuarhitektuurile, nii nagu avalike hoonete ehituseelarvest läheb teatud protsent kunstiteose ostule.

Arhitektuuri loetakse nn „aeglaseks kunstiks”, mis tähendab et arhitektuuri loomise ja ehitamise protsess on pikaldane tegevus ning ehitised kestavad aastakümneid. Seetõttu on arhitektuuril traditsiooni ja väärtuste edasikandjana oluline roll. Hea arhitektuur ja avalik ruum mõjutab otseselt loovust väärtustava ühiskonna kujunemist ning on seeläbi laiemalt kultuuriruumi osa. Eesti nüüdisarhitektuur on meie riigi identiteedi osa: arhitektuur ja disain aitavad kujundada ja väärtustada Eestit kui hinnatud elu- ja tööpaika.

Sellest tulenevalt on elukeskkonna arendamisel oluline parandada kultuurimaastike ilmet suurel määral kujundavate **elamute ja teiste hoonete arhitektuuri kvaliteeti**, koostades selleks muu hulgas ka näidis- ja tüüpprojekte, mis arvestavad väljakujunenud keskkonnaga ning täiendavad seda tänapäevase kvaliteetse arhitektuuriga. See on tingitud muu hulgas ka vajadusest muuta tavaehitus lihtsamaks ja kättesaadavamaks.

Oluline on tegeleda ka **probleemsete alade ja hoonetega**, mille puhul üldjuhul kas leitakse võimalused korrastamiseks (tihti uues funktsioonid) või tehakse otsus likvideerimiseks. Edukalt kasutusele võetud hüljatud ruumide ja maastikena võib näidetena tuua: Lennusadama, Kultuurikatla, Narva vanalinna ja rannaala arendused, Kiviõli seikluspargi, Kohtla-Nõmme kaevanduspargi, Eesti rahva Muuseumi Raadil jpt. Vastupidise tegevuse näitena võib esile tõsta nn KIK-i tondilosside meedet, mille eesmärgiks on toetada kasutusest välja langenud ja maastikku risustavaid põllumajandus-, tööstus- ja militaarehitisi, olles seega suunatud otseselt

maastiku kvaliteedi tõstmisele. Selle kõrval tuleb aga üldise probleemina välja tuua, et riik toetab paradoksaalsel moel lammutamist kordades suuremate summadega kui kultuuriväärtusliku ehituspärandi kordategemist.

Alade ja üksikobjektide kaitsekordade määramisel. Eesti viis **rahvusparki** on kõik loodud antud piirkonna maastike ning kultuuripärandi kaitseks. Lisaks sellele on Eestis maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks rajatud erinevaid **kaitsealasid**, nende seas ka **maastikukaitsealasid**. 18% Eesti maismaast ja 31% veealast on looduskaitse all. Maastike väärtuste säilimise ja parandamise tagamiseks on olulisemad dokumendid: 1) igale loodusobjektile kinnitatakse kaitse-eeskiri, mis toob välja selle väärtused ning sätestab lubatud ja keelatud tegevused; 2) kaitsekorralduskava, millega määratakse eesmärkide saavutamiseks vajalikud tööd ning pannakse paika nende tegevuste prioriteetsus, maht ja ajakava. Kaitse-eeskirjade kohaselt tuleb maastikke oluliselt mõjutavad tegevused kooskõlastada Keskkonnaametiga (nt loodusvarade kasutamine, veekogude ranna- ja kaldajoone muutmine, ehitise püstitamine, uuendusraie). Maastike väärtuste säilimise seisukohast on oluline, et kaitse-eeskirjaga saab seada tingimusi ning näha ette vajalikke tegevusi maastikuilme säilimiseks, nagu raied vaadete avamiseks; niitmine, loomade karjatamine, puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine poollooduslike koosluste esinemisaladel koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks; aga ka kraavide sulgemine, häilude rajamine ja maapinna mineraliseerumine loodusliku metsa- ja sookoosluse taastamiseks.

Loodusobjektide puhul kaasatakse nii kaitse alla võtmise protsessi kui hilisemasse kaitse korraldamisse puudutatud osapooli ning teavitatakse laiemat avalikkust. Objekti looduskaitse alla võtmise menetluse kohta avaldatakse avalik teade nii Ametlikes Teadaannetes, vähemalt ühes üleriigilises ja kohalikus ajalehes, milles tuuakse ära kaitse alla võtmise põhjendused, ettepanekuga tutvumise võimalused ja avaliku arutelu toimumist puudutav info ning ettepanekute ja vastuväidete esitamise tähtaeg, samuti saadetakse kaitse alla võtmist puudutav teave puudutatud kohalikele omavalitsustele ning kinnisasjade omanikele. Kaitse alla võtmise eelnõu pannakse tutvumiseks välja nii Keskkonnaametis kui valla- või linnavalitsuses. Igaühel on õigus esitada ettepanekuid ja vastuväiteid, mille siseseviimise põhjendatust hindab Keskkonnaamet. Huvitatud osapooli kaasatakse ka kaitse korraldamisse (nt läbi rahvusparkide koostöökogude) ja kaitsekorralduskavade koostamisse ning kõik valminud kaitsekorralduskavad avaldatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Ka nii **muinsuskaitsealade** kui **kinnismälestiste** kaitse regulatsioonid mõjutavad olulisel määral maastike seisundit, ilmet ja kvaliteeti. Eestis on 12 muinsuskaitseala ja 13330 kinnismälestist. Objektide kultuurimälestiseks tunnistamiseks tuleb lähtuda kaitse alla võtmise kriteeriumitest. Juhul, kui eksperthinnanguga on tuvastatud asja mälestiseks tunnistamise vajadus, teavitab Muinsuskaitseamet asukohajärgset valla- või linnavalitsust ning asja omanikku või valdajat võimalusest eksperthinnanguga tutvuda ning selle osas arvamust avaldada. Mälestiseks tunnistamisest teavitab MKA samuti nii asja omanikku või valdajat kui kohalikku omavalitsust. Mälestiste kui maastikuelementide väärtuste säilimise ja parandamise tagamiseks on olulisim dokument mälestise omanikule koostatav kaitsekohustuse teatis, mis toob välja objekti väärtused ning sätestab lubatud ja keelatud tegevused.

Nii mälestiste kui muinsuskaitsealade kohta koostatakse planeerimise ja projekteerimise jaoks **muinsuskaitse eritingimusi**, mille ülesandeks on analüüsida nende omadusi ja neid muutvaid mõjureid ning seada tingimused edasise tegevuse kohta. Seega on nende koostamine otseselt suunatud kvaliteedi säilitamisele ja suurendamisele. Muinsuskaitseamet teeb ka **järelevalvet** mälestiste ja muinsuskaitsealade seisundi üle. Muutusi kajastatakse kultuurimälestiste riiklikus registris.

Otseselt on maastike kvaliteedi tõstmisele ja tagamisele suunatud ka **keskkonnamõjude hindamine** (KMH/KSH), mille eesmärgiks ongi vältida või vähendada ebasoodsat mõju keskkonnale seeläbi, et juba kavandatava tegevuse planeerimise etapis analüüsitakse/hinnatakse nii tegevuse enda kui selle reaalselt alternatiivide mõju ümbritsevale keskkonnale ning valitakse neile hinnanguile tuginedes tegevuseks sobivaim lahendusvariant.

Põllumajanduses. PRIA toetuse saamiseks peab taotleja täitma erinevaid nõudeid maa heas põllumajandus- ja keskkonnaseisundis hoidmiseks, mille hulgas on sätestatud eraldi ka maastikule iseloomulike vormide säilitamine ning nende hooldamine – nt põõsaste ja puudega põllusaare või metsasiilu säilitamine põllumaal, hekkide ja puuderidade säilitamine põllumajandusmaa servas, pärandkultuuriobjektide säilitamine jne.

Metsanduses. Kuna Eestis moodustab metsamaa ca 50% maismaast, siis maastike ilmet ja seisundit mõjutab kõik metsamaal toimuv, nagu nt raied, istutused, puuliikide valik jmt. Üheks instrumendiks metsamajandamise reguleerimisel on metsateatis, mille olemasolu on aluseks metsa majandamisel ning mille metsaomanik peab esitama Keskkonnaametile kavandatavate raiete (välja arvatud valgustusraie) ja oluliste metsakahjustuste kohta juhul, kui soovib raiuda enam kui 20 tihumeetrit puitu kinnisasja kohta aastas. Samas ei hinda keskkonnaamet raiete aluseks olevaid metsateatise koosõlastades otseselt raietest tingitud mõju maastikuilmele, vaid kontrollib kavandatud raiete ning metsa uuendamise vastavust õigusaktide nõuetele ja kehtivatele inventeerimisandmetele. Metsamajandamise mõju maastikele hinnatakse otseselt vaid väga ulatuslike raiete puhul, nimelt tuleb keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse kohaselt seda teha üle 100 ha suuruse pindalaga metsamaa raadamiseks. Metsanduse arengukava näeb maastike kvaliteedi tõstmiseks ette mitmeid tegevusi – nt metsade majandamise käigus eraldisepõhise langi pindala varieerumise ning loomulikuma maastikku sobivuse tagamise, kahjustatud metsa taastamise, metsanduslike pärandkultuuriobjektide hooldamise ja eksponeerimise toetamise, raiete käigus võimaluse korral sobilike struktuurielementidega elupaigakildude ning jämeda surnud puidu säilitamise jne. Raiete aluseks olevat metsateatist eraldi ei avalikustata, mistõttu raiete planeerimisel ja läbiviimisel avalik arutelu puudub, samas on raietel oluline visuaalne ja puhkemajanduslik mõju. See on osutunud probleemiks nt tiheasustusaladel, kus kohalikul omavalitsusel puudub info oma territooriumil toimuvatest raietest, millel võib olla aga oluline mõju nii piirkonna maastikulisele terviklikkusele, mikrokliimale, puhkeväärtusele, aga ka planeerimislahenduse elluviimisele. Probleemile otsitakse lahendust. Riigimetsas toimuvate raiete osas saab ülevaate riigimetsale koostatud pikaajalistest metsa majandamise kavadest, mis toovad välja metskonna hallatavad metsavarud ja määratlevad olulisemad tegevussuunad nii maakasutuses kui ka metsamajanduses. Kavad on avalikult kättesaadavad RMK kodulehel.

Maavarade kaevandamisel ja kasutamisel. Otseselt maastike kvaliteedi parandamisele on suunatud maapõueseadus sätestatud kaevandamisloa omaniku kohustus **korrastada kaevandamisega rikutud maa**. Korrastamisel tuleb muu hulgas tagada, et korrastatud ala sobiks ümbritsevasse maastikku ning korrastatud ala reljeef ja pinnavormid oleksid võimalikult looduslähedased. Rikutud maa korrastamiseks koostatakse korrastamise projekt. Maavara kaevandamisega rikutud maa tuleb korrastada enne kaevandamisloa kehtivuse lõppemist. Lisaks sätestab seadus, et kui kaevandamisega rikutud maad ei ole korrastatud enne kaevandamisloa kehtivuse lõppemist, teeb kaevandamisloa andja vastava ettekirjutuse, mille täitmata jätmise korral kohaldatakse sunnivahendeid. Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus sätestab, et KMH tuleb teha suurema kui 25 ha pealmaakaevandamise lõpetamisel ning väiksema pindalaga karjäärade puhul tuleb KMH algatamist kaaluda.

Koostatava **maapõue strateegia** eelnõus on märgitud, et ammendatud kaevandamisalade korrastamisele tuleb rohkem tähelepanu pöörata (sh luua ka nende alade korrastamisjärgne

seiresüsteem). Riigil puudub ülevaade korrastatud aladest ning tihti ei vaadata alasid tervikuna. Nt ilma ilmselge põhjuseta piirnevatest turba mäeeraldistest on üks ette nähtud korrastada metsamaaks ja teine taastuvaks sooks. Korrastatud karjäärade projektid on väga üheübalised, mis tihtipeale ei vasta ei kohalike ega keskkonnakaitsjate eesmärkidele. Tehnoloogilised korrastusjuhendid ei taga maastike kaasaegset väärindamist. Maavarade kaevandamise, sh maardlate uurimise, nende kasutuselevõtu otstarbekus ja kavandatud alade korrastamise seos planeeringutega on olnud seni nõrk ja tihtipeale ka vastuoluline.

Kvaliteedi tõstmisele on suunatud ka hüljatud turbatootmisalade korrastamine. 1990ndatel ja 2009–2011 läbi viidud soode inventuuri põhjal koostati valim potentsiaalsetest taastamisaladest – nt inimtegevusest suhteliselt puutumatusena säilinud sood, mida mõjutavad servaaladel läbi viidud kuivendus. Seejärel hinnatati nende taastamispotentsiaali, sh maaomandit, paiknemist ümbritseva kuivendussüsteemi suhtes, looduskaitsele väärtusi, tegevuse tulemuslikkust. 10 soole koostati taastamiskavad. ELF-i projekti (2011–2013) „Sood taastamise kavandamine” eesmärgiks oli soode taastamine, et säilitada nende kooslusi ja looduslikku veerežiimi. 2015. aastal algas uus ELF-i 5 aastane LIFE+ projekt „Sood kaitse ja taastamine”, millega taastatakse looduslikele tingimustele lähedast veerežiimi looduskaitsealadele ja riigimaale jäävatel mitte-majandatavatel rikutud režiimiga aladel: Alam-Pedja looduskaitseala (Ika) Soosaare soo mahajäetud kaevandusalal, Agusalu Ika-I Feodorisoo, Lahemaa Rahvusparkis Laukasoo, lisaks Ohepalu, Tudusoo ja Sirtsu Ika-del.

Veekogude puhtuse tagamisel ja kallaste kasutamisel. Vee kvaliteedil on otsene mõju maastikele, kuna see mõjutab näiteks kaldataimestiku liigilist koosseisu – halb kvaliteet põhjustab veekogude eutrofeerumist ja kinnikasvamist. Veeseaduse kohaselt toimub vee ja veekogu kasutamine avaliku või erikasutusena, millest esimene on veekogu kasutamine igapähe poolt ilma veekogu seisundit mõjutavate ehitiste või tehnovahenditeta; teine aga vee kasutamine veekogu või põhjaveekihi seisundit mõjutavate ainete, ehitiste või tehnovahenditega. Viimaseks peab kasutajal olema vastav luba, et vältida kahjulikku mõju. Loa nõue on sätestatud näiteks veekogu paisutamisele, hüdroenergia kasutamisele, suurema kui 1 hektarilise veepeegli veekogu rajamisele, likvideerimisele või süvendamisele. Lubade andmisel juhendub Keskkonnaamet veemajandamiskavadest, mis on iga vesikonna kohta koostatavad tegevuskavad sealse vee kaitse ja kasutamise korraldamiseks.

Veeökosüsteemide kaitseks ja seisundi parandamiseks tegeletakse Eestis ka **veekogude tervendamise** ehk veekogude ökoloogilise seisundi parandamisega, mille käigus taastatakse veekogu kunagine soodne seisund, parandatakse välisilmet, tõstetakse produktiivsust või kaitstakse mõnd liiki või kooslust.

Vihmavalingutest tingitud sademevee uputused on linnapildis muutumas üha tavapärasemaks ja ka tulevikustsenaariumid prognoosivad taoliste probleemide intensiivistumist. Üleujutuste vältimiseks tegeletakse aktiivselt avalikkuse ja kohalike omavalitsuste teadlikkuse tõstmisega, et kasutada linnaruumis kaasaegseid lahendusi valingvihmadest põhjustatud üleujutuste leevendamiseks. Keskkonnaministeriumis tegeletakse teaduspõhiste uute tehniliste ja looduslike lahenduste levitamise, kohalike nõustamise ning näidisprojektidega, et suurendada parimate praktikate kasutamist.

Veekogu kallastele on veeseadusega määratud kvaliteedieesmärkide säilitamiseks **veekaitsevöönd, ehituskeeluvöönd** ning **piiranguvöönd**. Lisaks on kõikidel avalikel või avalikuks kasutamiseks määratud veekogudel igapähele kasutamiseks avatud 4–10 m laiune **kallasrada**, millelt peab olema tagatud läbipääs ja mida ei tohi maaomanik sulgeda. Kui kallasrajale paiknevad karja- või muud aiad, siis peavad neil olema väravad. Veekaitsevööndis on mitmed tegevused kas keelatud (nt maavarade kaevandamine) või on

neile seatud piiranguid (nt puu- ja põõsarinde raie). Kuigi peamiseks põhjuseks keeldude seadmisel on vee kvaliteedi tagamine, omavad piirangud otsest mõju ka veekogude äärsele maastikuilmele. Ranna ja kalda ehituskeeluvööndis on ehitamine keelatud, erandi võib teha vaid keskkonnaamet kohaliku omavalitsuse esitatud taotluse ja vastu võetud planeeringu alusel. Piiranguvööndis on keelatud reoveesete laotamine; matmispaiga rajamine; jäätmete töötlemiseks või ladustamiseks määratud ehitise rajamine ja laiendamine; maavara kaevandamine ning mootorsõidukiga sõitmine väljaspool selleks määratud teid ja radu.

Randa ja kallast kaitstakse seal asuvate looduskoosluste säilitamise, inimtegevusest lähtuva kahjuliku mõju piiramise, ranna või kalda eripära arvestava asustuse suunamise ning seal vaba liikumise ja juurdepääsu tagamise eesmärgil. Täiendavalt kaitstakse ka ranna ja kalda piiranguvööndis kasvavat metsa. Eesmärgiks on kaitsta vett ja pinnast, säilitada puhketingimusi ja piirata ehitustegevust. Kuna veekogude kallastele ehitamine on seatud suure avaliku huviga, siis on ehituskeeluvööndisse ehitamine võimalik vaid erandlikel juhtudel Keskkonnaameti loal ning vaid üld- või detailplaneeringu alusel, mis läbi on avalikkus kaasatud protsessi planeerimismenetluse käigus.

Jäätmekäitluses. Vastavalt seadusele peab kasutusele võtma kõik vajalikud meetmed, et vältida või vähendada nii palju kui võimalik jäätmetest põhjustatud kahjulikku mõju keskkonnale, sealhulgas maastikele ning erihuvi pakkuvatele paikadele. Prügila või jäätmehoidla rajamise, kasutamise ja sulgemise nõuete hulka kuulub muu hulgas ka prügila või jäätmehoidla käitaja kohustus tagada prügila või jäätmehoidla ehitamine, haldamine ja hooldamine nii, et prügilast või jäätmehoidlast lähtuv keskkonnoaht, keskkonnohäiringud ja maastiku kahjustamine on võimalikult väikesed. Nõuetele mittevastavad prügilad on suletud alates 2009. a 16. juulist ning need peavad olema hiljemalt 2015. a 16. juuliks ka (nõuetekohaselt) korda tehtud. Praeguseks on sellega peaaegu lõpetatud ning käimas on jäätmehoildlate sulgemine ja korda tegemine. Avalikkus on jäätmehooldusesse kaasatud lisaks olulise mõjuga tegevuste (nagu nt prügila sulgemine, tavajäätme prügila püstitamine, ohtlike jäätmete ladestamine jne) mõju hindamise avalikustamises osalemise võimalusele, ka õigusega esitada ettepanekuid ja vastuväiteid kohaliku omavalitsuse jäätmekava kohta.

Maastiku parendamisele aitab kaasa nii kohalikes omavalitsustes kohustuslikus korras korraldatud olmejätmete vedu, jäätmeveoga hõlmatud biolagunevate jäätmete, paberi ja papi käitlus, läbi tootjavastutusorganisatsiooni toimiv pakendite kogumine ning ohtlike jäätmete kogumisringid kohalikes omavalitsustes. Kõik see vähendab võimalust ebaseaduslikuks prügistamiseks ning aitab maastiku puhtusele ja seeläbi kvaliteedile kaasa.

Riigihanke dokumentides. Kuna arvestatav hulk suuremahulistest projektidest viiakse ellu riigi, kohalike omavalitsuste või teiste riigihangete seaduse mõistes hankijate poolt, siis on võimalik seada maastiku kvaliteedieesmäärke ka riigihangete läbiviimise käigus, näiteks haljastuse hoolduse tellimisel, loodusobjektide külastust suunava infrastruktuuri korrastamisel, teede ja tänavate projekteerimisel jne. Eelistatult tuleb hindamisel valida kriteeriumiks mitte madalaim hind, vaid tervikuna majanduslikult soodsaim pakkumine, kus lisaks hinnale arvestatakse muu hulgas ka kvaliteeti, keskkonnasäästlikust, esteetilisi ja funktsionaalseid omadusi. Praktikas tuleks seda võimalust avaliku ruumi kvaliteedi tõstmiseks rohkem kasutada.

Erinevate valdkondade „heades tavades”. Paljud tegevusvaldkonnad on koostanud mitteametlikud juhised oma valdkonnas tööde läbiviimiseks, mis järgivad pikaajalisi traditsioone, väljakujunenud töövõtteid ja parimaid praktikaid. Seoses maastike kvaliteedi tõstmisega võib sellistena esile tõsta näiteks head põllumajandustava ja ehitustava, metsamajandamise head tava (RMK-l oma), kaasamise hea tava, kaasava planeerimise

juhendit, mis on sisuliselt hea planeerimise tava ja arhitektuurivõistluste juhendit, mis käsitleb ühtlasi maastikuarhitektuuri ja planeerimise võistlusi; kaudsemalt on seotud ka näiteks vabatahtliku tegevuse hea tava jne.

Kohalike algatuste soodustamisel. Kohalikud omavalitsused kui valla või linna territooriumil kohaliku elu kujundajad ja selle korralduse eest vastutajad seavad igapäevaselt ning eri valdkondades maastiku kvaliteedieesmäärke. Seda nii ruumilisel planeerimisel, heakorra ja avaliku korra eeskirjade nõuete tagamisel, ehituslubade menetlemisel, teede ja tänavate projekteerimisel, samuti arengukavade ja tegevuskavade koostamisel ja rakendamisel (nt haljastuse tegevuskava, avalike mänguväljakute arendamise tegevuskava, transpordi arengukavaga, säästva energiamajanduse arengukava jne).

Maastiku kvaliteedieesmärkide seadmine väljendub ka ehitus- ja maakasutustingimuste seadmisel planeeringutes ja kohalike kaitsealade moodustamises. Näiteks on Tallinna Linnavalitsus teinud algatuse linna rahvusparki moodustamiseks.

Eesti maaelu arengukava 2014–2020 **meetme LEADER** eesmärgiks on edendada kohalikku elu maapiirkonnas läbi kohaliku tasandi koostöö, aidates luua kohalikel partnerlustel põhinevaid maaelu arengustrateegiaid. Strateegiate koostamiseks ja elluviimiseks moodustatakse avaliku, era- ja kolmanda sektori partnerlusel põhinevad kohalikud tegevusgruppid. Eestis tegutseb 26 kohalikku tegevusgruppi.

Kohaliku tasandi maastiku kvaliteedi tõstmisele suunatud tegevustena võib veel esile tõsta erinevaid **asustuse suunamise** meetodeid, nt noortele peredele/uutele elanikele soodsamate tingimuste loomine oma valda elama asumiseks, uute elamuehitusalgatuste soodustamine jne.

Kohaliku tasandi maastikuväärtuste säilitamisele ja parendamisele on suunatud kindlasti ka erinevad **kodanikualgatused**. Näiteks külade arengukavade koostamine ja külaliikumised laiemalt. Linnakeskkonnas võib siin näidetena tuua asumiseltside tegevuse (Uus Maailm, Kassisaba, Kalamaja, Nõmme, Supilinn jt.), mis lisaks kogukonna läbikäimisele suunavad tähelepanu ka elukeskkonna edendamisele. Paljud kodanikuühendused on oma tegevuse suunanud just keskkonna kvaliteedi tõstmisele.

Nii omavalitsused ise kui kodanikualgatuse korras korraldatakse erinevaid **konkursse, kampaaniaid ja üleskutseid**, nt Värvide linna, Kaunis küla, Teeme ära talgud. Eriti võib esile tõsta viimast, mis on otseselt maastiku kvaliteedi parandamisele suunatud. 2008. aastal alguse saanuna on see algatus eestiseselt aasta-aastalt arenenud ning nüüdseks omandamas globaalset mõõdet.

E. Rakendamine

Maastikupoliitika elluviimiseks kohustub iga konventsiooniosaline juurutama maastikukaitsele, -korraldusele ja/või -planeerimisele suunatud abinõusid.

Artikli selles lõikes kutsutakse konventsiooni osapooli üles kokkulepitud maastiku poliitika raames maastike kaitse, korralduse ja planeerimise eesmärgil rakendama konkreetseid seadusandlikke, administratiivseid ja rahalisi abinõusid. Rakendatavad meetmed võivad olla väga varieeruvad, hõlmates maastikukavu, -projekte, teatud tüüpi maastikele eristaatuse omistamist, nõuet teostada uuringute läbiviimisel ja tegevuslubade ja maakasutuslubade väljastamisel maastikumõjude hindamist, ohustatud maastike heaks hädaabinõude rakendamist jms. Iga riigi kohus on leida ning rakendada oma maastike vajadustest ning õigussüsteemist lähtuvalt sobivaimaid meetmeid.

Kõigest eelpool väljatoodust tulenevalt saab öelda, et Eestis rakendatakse maastike kaitse, korralduse ja planeerimise eesmärgil nii seadusandlikke, administratiivseid kui rahalisi abinõusid. Maastik on Eesti seadusandluses laialdaselt käsitletud ning maastike väärtused ja nendega seotud tegevused piisavalt reguleeritud. Kehtiv seadusandlus täidab konventsiooniga sätestatud kohustused ning konventsiooni jõustumine ei eelda muudatusi seadusandluses. Samuti on mitmeid maastikukaitsele, -korraldusele ja -planeerimisele suunatud strateegiaid ja tegevuskavasid, mis otseselt või kaudselt täidavad maastikupoliitika eesmärgid ning eraldi uue poliitika väljatöötamine konventsiooniga liitumiseks ei ole vajalik. Eesmärgid ja põhimõtted on sõnastatud piisavalt, probleemid seisnevad pigem nende rakendamises.

Peamisi probleeme:

Üks peamisi probleeme on seotud **kaasamise ja infovahetusega**, mida võib välja tuua nii ruumilise planeerimise, kaitsekordade määramise, keskkonnamõtjude hindamise, metsanduse kui ka teiste valdkondade puhul.

Juba põhiseadusest tulenevalt on Eestis igal isikul õigus olla kaasatud teda puudutavate otsuste tegemisse. Samas on aga praktikas probleemiks, et kaasamine on sageli vaid vormiline, mitte sisuline. Informeerimine vs dialoog. Sellel on erinevad põhjused, nt aja- ja inimressursi vähesus, menetluste bürokraatlikkus jne. Esitatavad dokumendid on tihti raskesti loetavad ning mõistetavad ja seda võib öelda nii planeeringute kui näiteks kaitsealade seletuskirjade kohta. Avalikustamise tähtsajad on liialt lühikesed, teave menetlustest ei jõua kõigi puudutatud isikuteni jne. Formaalselt on hästi, tegelikkuses mitte.

Suur probleem on **rakendusmehhanismide ebapiisavus**. Õigusaktides, arengukavades ning kaitse- ja planeerimisdokumentides on Eesti maastike kaitse ja korraldus hästi reguleeritud ja kavandatud, kuid selle elluviimiseni tihti ei jõuta. Näiteks ei ole ellu viidud väärtuslike maastike teemaplaneeringuid – maavalitsused on ära teinud ulatusliku ja tänuväärse töö maastiku väärtuste tuvastamisel ja ka teadvustamisel, kuid praktiliselt puuduvad vahendid nende väärtuste säilimiseks vajalike tegevuste rahastamiseks. Maastikuhoolduskavasid on küll mingil määral koostatud, kuid rakendamiseni on jõutud vaid üksikute puhul. Sama võib tõdeda ka mitmete teiste teemaplaneeringute elluviimise kohta.

Rahastusmehhanismide ebapiisavus, ka raha kasutamise ebaefektiivsus. Peamisteks rahastusallikateks otseselt maastikele suunatud tegevuste finantseerimisel on lisaks riigieelarvele ning kohalike omavalitsuste eelarvetele erinevad Maaelu arengukava makstavad toetused (sh LEADER meede) ning SA KIKi kaudu makstavad toetused (sh Euroopa Regionaalarengu Fondi ning Ühtekuuluvusfondi toetused). Arvestades üldist riigieelarvelist olukorda ja hetkesuundumusi ei ole lähiaastatel ilmselt võimalik täiesti uusi rahastusmehhanisme pakkuda. Isegi nn tondilosside meetme toetamisest KIK-i vahenditest on sel põhjusel näiteks praegu loobutud. Samas on võimalik seniseid ümber vaadata ja otsida võimalusi raha efektiivsemaks kasutamiseks. Kaugemas perspektiivis on aga siiski võimalik kavandada spetsiaalselt maastike parendamisele suunatud meetme väljatöötamist.

Looduskaitsestaatuses tulenevaid piiranguid kompenseeritakse küll nii erinevate toetustega (näiteks Natura erametsatoetus, poolloodusliku koosluse taastamise või hooldamise toetus), maamaksuvabastusega kui võimalusega kinnistu riigile omandamiseks, kuid need vahendid ei ole piirangu intensiivsusust ning toetuste projektipõhisust arvestades alati piisavad.

Kohalike omavalitsuste jaoks on probleemiks, et looduskaitsete piirangute rakendamise tulemusena laekub kohalike omavalitsuste eelarvesse maamaksust oluliselt vähem vahendeid looduskaitsete piirangutega maadelt, kuna riik on kehtestanud maamaksusoodustused kaitstavatele aladele, kuid jätnud kehtestamata realselt toimiva KOV-de maamaksu vähenemise kompenseerimise. Näiteks Läänemaa vallad kaotavad igal aastal üle 100 000 euro, mis jääb saamata looduskaitse alla võetud maa-alade maamaksuvabastuse tõttu. Ligikaudne aastas saamata jääv maamaks on Kullamaa vallal 10 000, Noarootsi vallal 25 000, Nõva vallal 6000, Martna vallal 25 000, Lääne-Nigula vallal 30 000, Lihula vallal 35 000, Haapsalu linnal 2000 ja Vormsi vallal 21 000 eurot. Eeldatavalt jääb selle tõttu aasta-aastalt tegemata ka osaliselt kohalike maastike hooldustöid.

Ebapiisav valdkondadevaheline koostöö. Maastike kaitse, korraldamine ning planeerimine eeldab kõigile sobiva lahenduse saavutamiseks sageli erinevate valdkondade, asutuste ja isikute vahelist tihedat koostööd. Kahjuks on see koostöö kohati ebapiisav ning tegevusest ei informeerita alati isikuid, kellel võiks olla huvi kaasa rääkida. Näitena võib tuua tiheasutusalaadele jääva metsaraie küsimuse, kus kohalikul omavalitsusel puudub eelnev info kooskõlastatavatest metsateatistest, mistõttu võib raiesse sattuda ka metsaalasid, mida kohalik omavalitsus puhke-, tervise-, esteetika või muul eesmärgil sooviks säilitada. Antud probleemi lahendamiseks seadusandlikul tasandil hetkel tegeletakse. Samuti võib näitena tuua vajaduse olulise ruumilise mõju või suure avaliku huviga ehitiste rajamisel kõigi huvitatud osapoolte kaasamiseks võimalikult varajases etapis – sh kohalike omavalitsusi ja elanikke, planeerijaid, erinevate alade eksperte.

Maapiirkondade tühjenemine, ääremaastumine. Ilmselt Eesti maamaastike probleem nr 1. Kui ei ole inimest, siis pole ka seda, kes maastikku kasutaks ja kujundaks, rääkimata väärtuste säilitamisest või taastamisest. Sellest tulenevalt on maastikel tihe seos regionaalpoliitikaga. Toimunud suured muutused ühiskonnas on tinginud näiteks maa omandivormi muutused ja sellest tingituna ühtpidi põllumaade kasutusest väljalangemise, teistpidi põllumajandusliku tootmise koondumise suurtootjate kätte. Kahanev elanikkond seab ruumilisele planeerimisele hoopis uued väljakutsed.

Valla- ja linnaarhitektide ning planeerimisspetsialistide vähesus omavalitsustes, mis tingib ebakvaliteetseid ruumilisi otsuseid. Seetõttu on näiteks probleemiks, et planeeringu koostamine kui sisuline tegevus kaugeneb kohalikest omavalitsustest ning see ostetakse sisse konsultatsioonifirmadelt teenusena. Arhitektide puudus kajastub otseselt kehvades projekteerimise lähtetingimustes ja projektide lahendustes, mis realiseeruvad maastikupildis. Vastava kompetentsiga spetsialistide kavandamist omavalitsuste isikkoosseisu tuleb käimasoleva haldusreformi käigus kindlasti silmas pidada.

Ettepanekuid liitumisjärgseteks tegevusteks:

- Jätkuv teadlikkuse tõstmine ja teema teadvustamine ühiskonnas:
 - konventsiooni tutvustava trükise koostamine
 - maastikualase info koondamine konventsiooni kodulehele
 - õppe- ja teabematerjalide täiendamine
 - konventsiooni käsitleva loengusarja koostamine
 - koolituste korraldamine
 - geoinfoandmebaaside arendamine
 - iga-aastase maastikukonkursi ja -preemia sisseseadmine

- Valdkondadevahelise koostöö ja kaasamise parandamine
- Rakendus- ja rahastusmehhanismide tõhustamine
- Ruumilist arengut suunava kompetentsi suurendamine kohalikes omavalitsustes
- Planeerimisalaste meetodikate uuendamine
- Riigihanke dokumentides maastiku kvaliteedinõuetele suurema tähelepanu pööramine
- Erinevaid eesmärke ühildavate teemaplaneeringute koostamine
- Kõrgkoolide seonduvatel erialadel maastikuväärtustele suurema tähelepanu pööramine
- Keskkonnamõjude hindamisel suurema tähelepanu pööramine positiivsete ja kumulatiivseid mõjude hindamisele
- Arhitektuursete näidis- ja tüüpprojektide koostamine
- Taluhoonestuse kui kõige arvukama ja Eesti maamaastikke enim kujundanud elemendi kultuuripärandina suure väärtustamine
- Kaitsealadel maastikutegevuste jätkusuutlikkusega tegelemine

Täpsemalt on erinevaid käimasolevaid ja tulevikku kavandatud tegevusi kirjeldatud valdkondade kaupa konventsiooni [kodulehel](#).

Mis liitumisel muutub?

- Kõige suurem ja olulisem muutus on, et Eesti tunnustab ametlikult konventsiooni põhimõtteid – et maastik on tähtis, nii majanduslikult, ökoloogiliselt kui elukeskkonnana igähele, nii inimesele kui loodusele, mistõttu on tähtis ka maastike kvaliteet ja selle parandamine.
- On oma tegevustes võimalik tugineda rahvusvahelisele õigusraamistikule. Liitumisel tunnustab Eesti konventsiooni maastikudefinitsiooni ja eesmärke, mida on võimalik kasutada valdkondadeüleselt.
- Suureneb maastikuteadlikkus ja tehakse paremaid otsuseid.
- Paraneb valdkondade vaheline koostöö.
- Tekib uusi algatusi ja paraneb maastike kvaliteet.

Maastikukonventsiooni rakendamine peab toimuma nõ nii horisontaalselt kui vertikaalselt – alates üksikisikutest kuni riikliku tasandini ning kõiki maastikke kujundavate ja muutvate tegevusvaldkondade koostöös. Iga riik peaks üksikasjalikult määratlema nii kohaliku, riikliku kui piirkondliku tasandi eesmärgid ja meetmed ning paika panema eri tasandite vahelise koostöö põhimõtted. Ka Eestis ei saa selle rakendamine olla ühe valdkonna või asutuse tegevusala ning selle elluviimine peab olema jagatud vastutusega.

Riiklikul tasandil tuleb tegevuse koordineerimiseks moodustada töörühm, kuhu kuuluvad maastike kaitse ja kujundamisega kõige otsesemalt tegelevad ministriumid – Keskkonna- Kultuuri-, Rahandus- ning Maaeluministerium, samuti nimetatud ministriumite haldusala teemaga seotud rakendusasutused, kohalike omavalitsuste üleriigiliste liitude, olulisemate haridusasutuste, erialaliitude ja kodanikuühenduste esindajad, kelle kaudu liigub info mõlemasuunaliselt. Arvestades Keskkonnaministeriumi olulist rolli kogu keskkonnavaldkonna korraldajana, võiks juhtministeriumiks olla Keskkonnaministerium.

Oluline võtmeküsimus on: kuidas luua tänapäeval väärtuslikku maastikku? Eesmärk ei ole maastike ametlik kaitse, vaid et iga kogukond väärtustaks oma (igapäeva)maastikku. Kuna maastik on pidevas muutumises, siis tuleks pigem pöörata tähelepanu erinevate olemasolevate maastikuväärtuste hoidmisele ja uute loomisele. Ülim eesmärk on, et iga inimene elaks enda jaoks väärtuslikus maastikus.

Analüüsi koostamisel osalesid:

Töörühma liikmed:

Urve Sinijärv – Keskkonnaministeerium, looduskaitse osakonna peaspetsialist, töörühma juht
Piret Palm – Keskkonnaministeerium, looduskaitse osakonna peaspetsialist
Irja Alakivi – Eesti Linnade Liit, konsultant
Lilian Hansar – Eesti Kunstiakadeemia, muinsuskaitse ja konserveerimise osakonna juhataja
Kaidi Jakobson – Maaeluministeerium, maaelu arengu osakonna peaspetsialist
Liina Jänes – Kultuuriministeerium, muinsuskaitse nõunik
Silja Konsa – Muinsuskaitseamet, Harjumaa vaneminspektor
Andres Levald – Rahandusministeerium, planeeringute osakonna nõunik
Imbi Mets – Keskkonnaamet, Viru regiooni kaitse planeerimise spetsialist
Kristjan Põlde – Eesti Maaomavalitsuste Liit, Jõelähtme valla keskkonnanõunik
Kalev Sepp – Eesti Maaülikool, maastikukorralduse ja loodushoiu professor
Helen Sooväli – Tallinna Ülikool, maastiku ja kultuuri keskuse vanemteadur
Veronika Valk – Kultuuriministeerium, arhitektuuri- ja disaininõunik

Juurde kutsutud:

Reet Kristian – Keskkonnaameti keskkonnakonnahariduse spetsialist
Kristi Grišakov – Tallinna Tehnikaülikooli Maastikuarhitektuuri lektoraadi lektor
Liia Varend – SA Innove peaspetsialist
Kadri Vaher – linnaplaneerija
Katrin Koov – Eesti Arhitektide Liidu esimees
Valdeko Lukken – Eesti Maastikuarhitektide Liidu juhatuse liige
Maila Kuusik – Eesti Planeerijate Ühingu juhatuse liige
Heiki Kalberg – Eesti Planeerijate Ühingu esimees
Tavo Kikas – Rahandusministeeriumi planeeringute osakonna nõunik
Tiiu Pärn – Pärnu Maavalitsuse planeeringute talituse juhataja
Tiia Kallas – Viljandi Maavalitsuse planeeringutalituse juhataja
Tiit Toos – Ida-Viru Maavalitsuse nõunik
Deiw Rahumägi – Nõva vallavanem
Jiri Tintera – Valga linnaarhitekt
Toomas Muru – Eesti Maaülikooli maastikuarhitektuuri osakonna lektor
Tuuli Veersalu – Põlva valla arhitekt
Kristiina Kupper – Tallinna linnavalitsuse maastikuarhitekt
Jaan Liira – Tartu Ülikooli Ökoloogia ja Maateaduste Instituudi vanemteadur
Elo Lutsepp – Eesti Vabaõhumuuseumi Maa-arhitektuuri keskuse juhataja
Kristjan Tõnisson – Riigimetsa Majandamise Keskuse looduskaitse peaspetsialist
Riina Martverk – Keskkonnaministeeriumi metsaosakonna juhataja
Peeter Eek – Keskkonnaministeeriumi jäätmeosakonna juhataja
Rein Raudsep – Keskkonnaministeeriumi maavarade nõunik
Birgit Parmas – Keskkonnaministeeriumi keskkonnakorralduse osakonna peaspetsialist
Kati-Liis Kensap – Keskkonnaministeeriumi kliima- ja kiirgusosakonna nõunik
Hendrik Põldoja – Keskkonnaministeeriumi veeosakonna peaspetsialist
Raili Kärmas – Keskkonnaministeeriumi veeosakonna nõunik